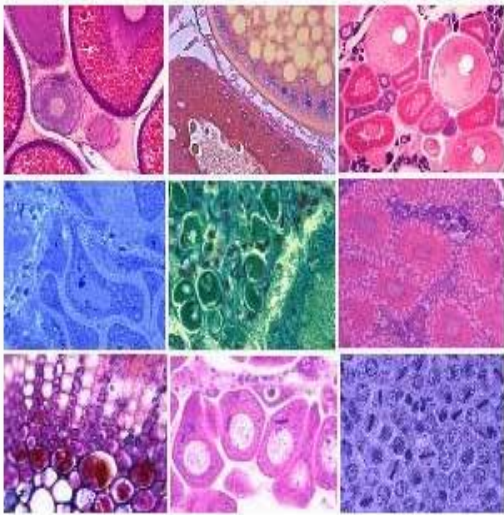

Обща ембриология.

Мъжка и женска полова тъкан

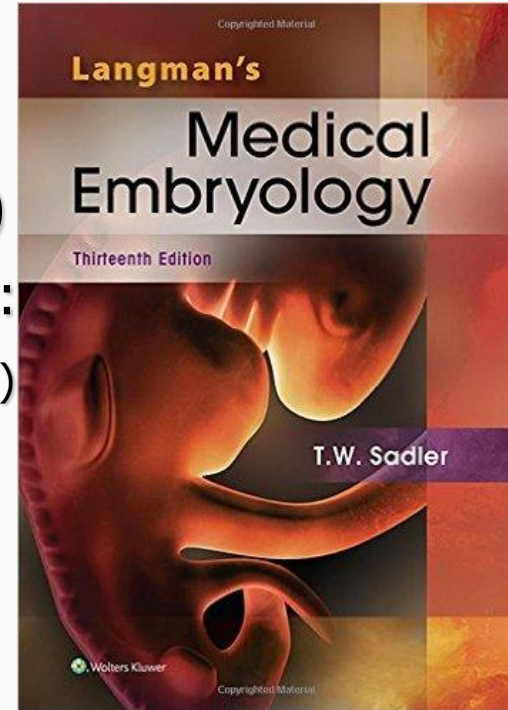
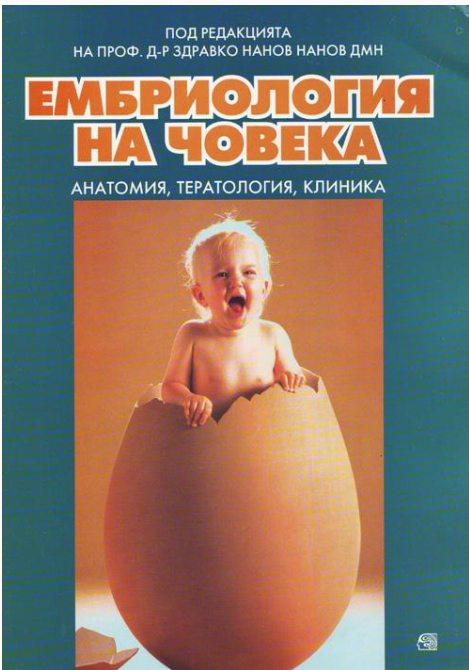

1. Ембриология – въведение
2. Молекулярни и генетични основи на ембрионалното развитие
3. Полови клетки и гаметогенеза
4. Мъжка полова тъкан:
  - ✓ мъжки полови клетки
  - ✓ сперматогенеза
5. Женска полова тъкан
  - ✓ женски полови клетки
  - ✓ овогенеза
6. Овариален цикъл. Овулация

Обща ембриология

- **Ембриология** (Gr. *ἐμβριον*, зародиш+*logos*)
  - ✓ обща ембриология (ембриогенеза)
  - ✓ специална ембриология (органогенеза)
  - ✓ ембриология на човека
  - ✓ медицинска ембриология
  - ✓ пренатално (предродово) развитие – 280 дни, 10 л. м.:
    - ембрионален период (ембрион) – от оплождане до 8 г.с.
      - преембрионален период (ранно развитие) – от оплождане до 2 г.с.
      - ембрионален период (късно развитие) – от 3 г.с. до края на II л.м.
    - фетален период (плод, фетус) – от 9 г.с. до раждане
    - постнатално (следродово) развитие

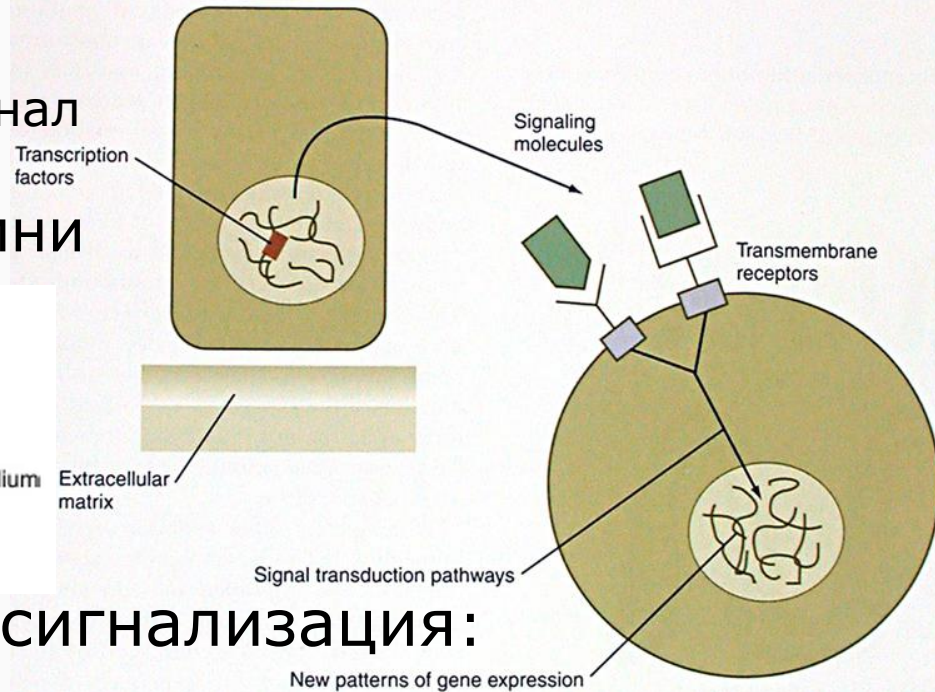
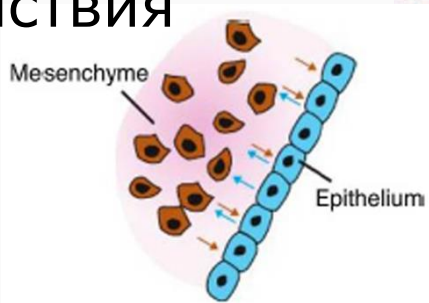
Индукция и образуване на органи:

✓ индукция:

- inducer – продуцира сигнал
- responder на сигнала

✓ епителиално-мезенхимни взаимодействия

✓ enhancers и silencers

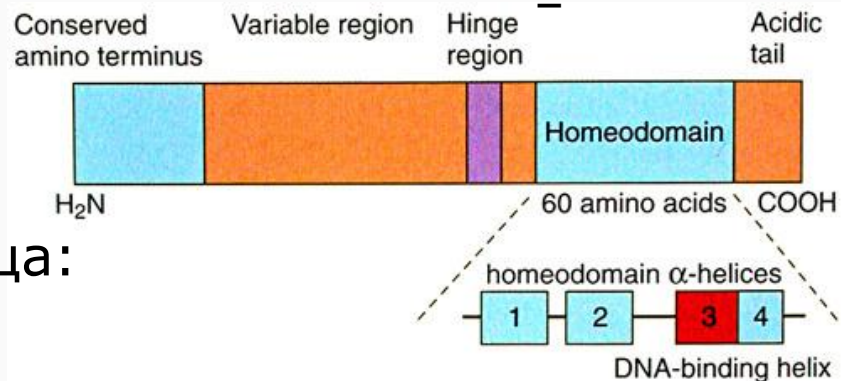
молекулярна регулация и сигнализация:

✓ транскрипционни фактори общовалидни и специфични:

- цинк-пръстови протеини
- хомеодомен протеини

✓ сигнални трансдукционни пътища:

- паракринна сигнализация
- юкстакринна сигнализация

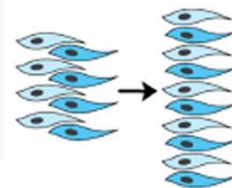
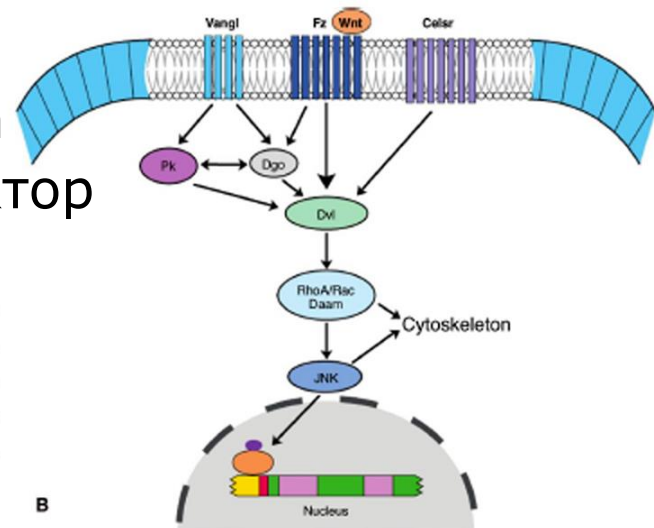
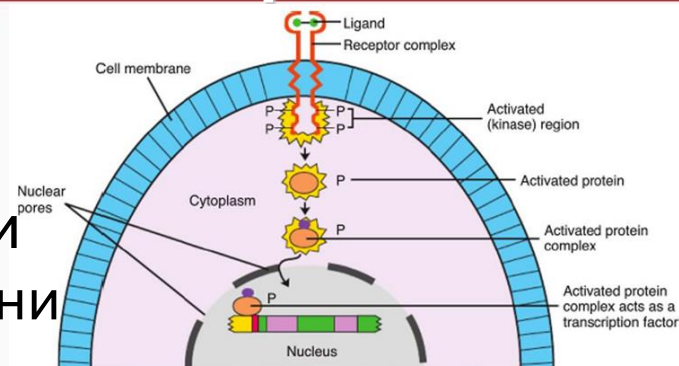

✓ сигнални молекули (лиганди):

➤ 4 групи растежни фактори

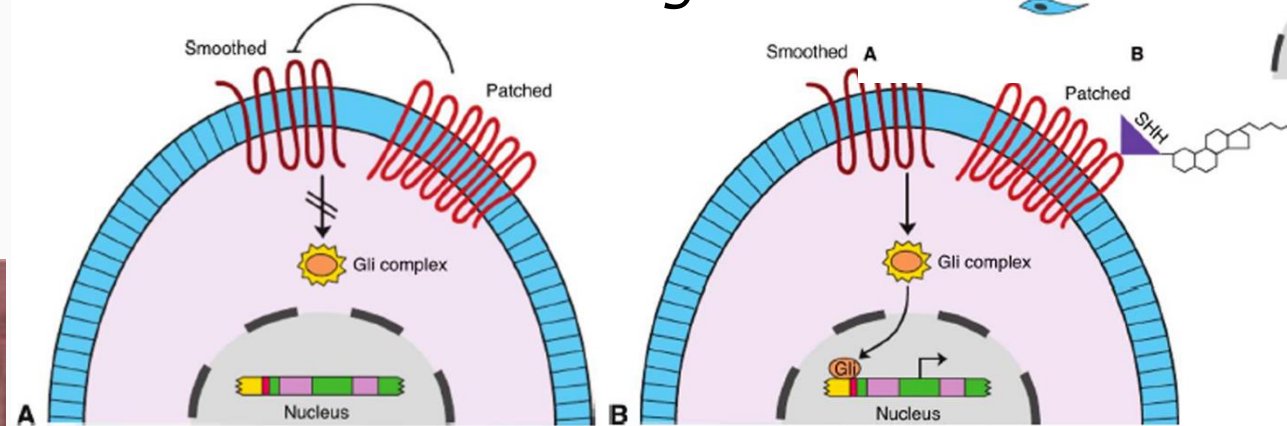
- Wnt протеини – 15 вида гени
- таралежови (hedgehog)
- трансформиращ растежен фактор бета >30 члена
- фибробласт растежен фактор >25 члена

✓ трансмембранни рецептори

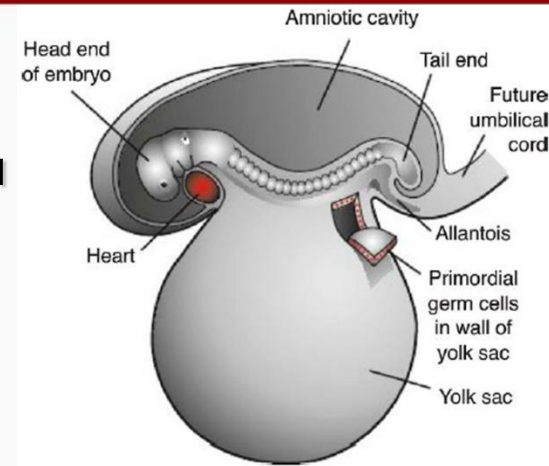
✓ сигнални пътища:

➤ *first & second messengers*

Полови клетки

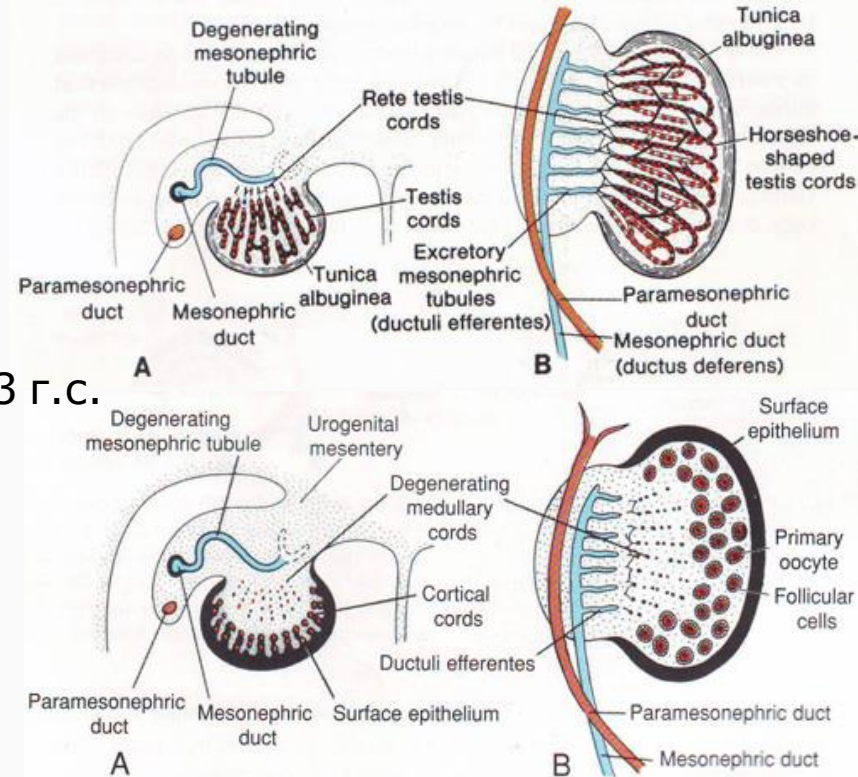
- Репродуктивна (полова) тъкан:
  - ✓ самостоятелна репродуктивна тъкан – А.И. Хаджиолов, 1930
  - ✓ разновидност на епителната тъкан
- ✓ полови клетки (гамети) – мъжки и женски
- ✓ "соматични" клетки

✓ Ембрионален произход:

- първични (примордиални) клетки – гоноцити

- формиране в епибласта – 2 г.с.
- миграция в жълтъчното мехурче – 3 г.с.
- достигат половите гребени – 5 г.с.
- оформяне на първични полови кордони (повлекла)
- полова диференциация – мъжка и женска
- гаметогенеза

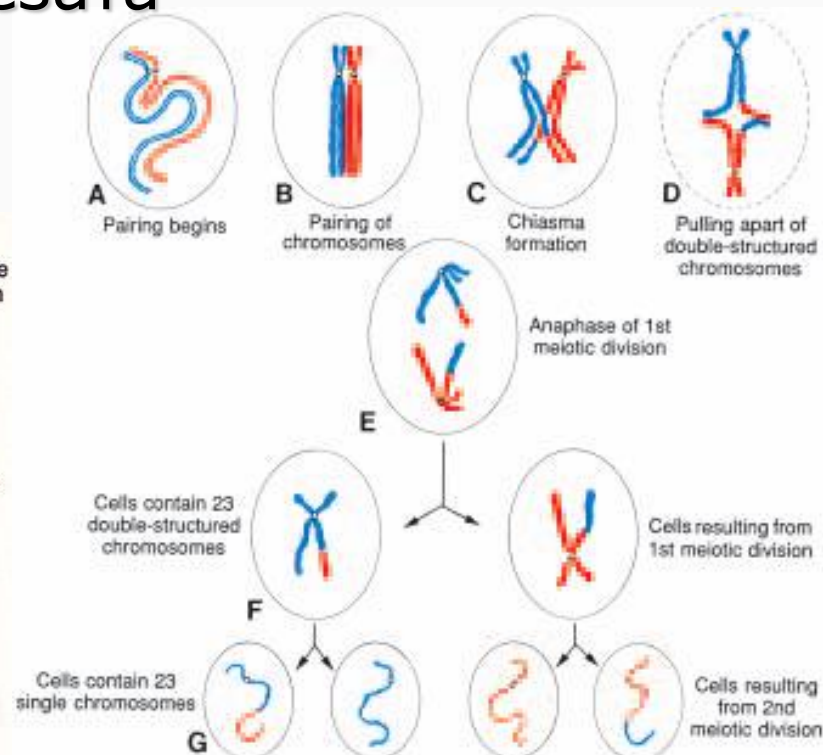
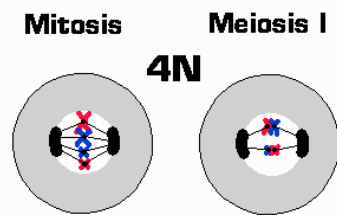
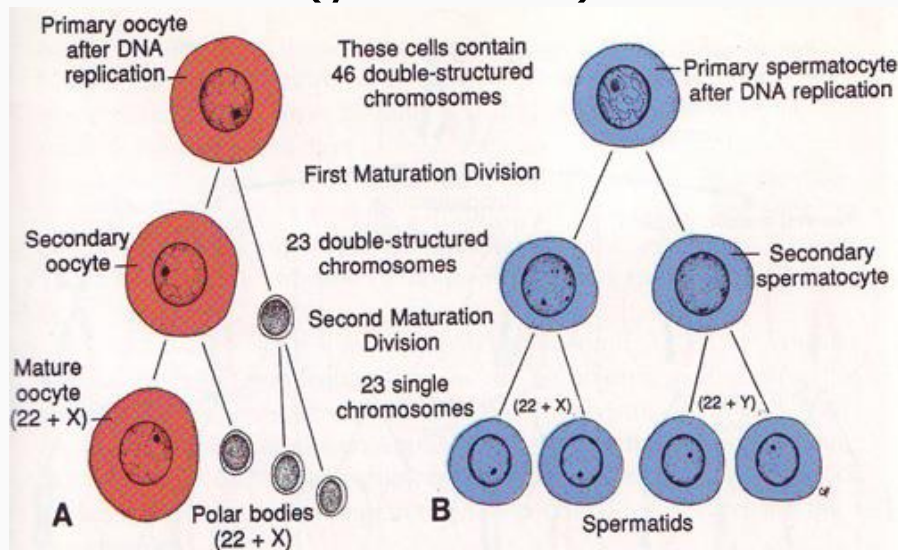

Гаметогенеза

- Гаметогенеза (развитие на половите клетки):
  - ✓ образуване и развитие на първичните полови клетки в мъжки и женски гамети
  - ✓ основна роля в процеса – редукционно делене (мейоза)

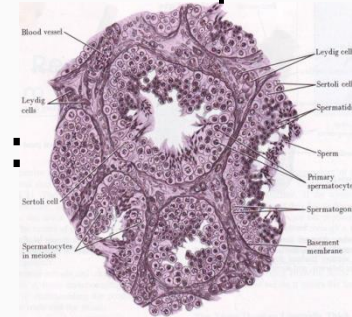
✓ Разновидности на гаметогенезата – различия:

- сперматогенеза (у мъжа)
- овогенеза (у жената)

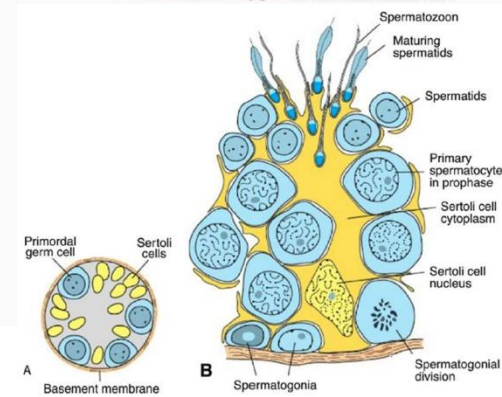
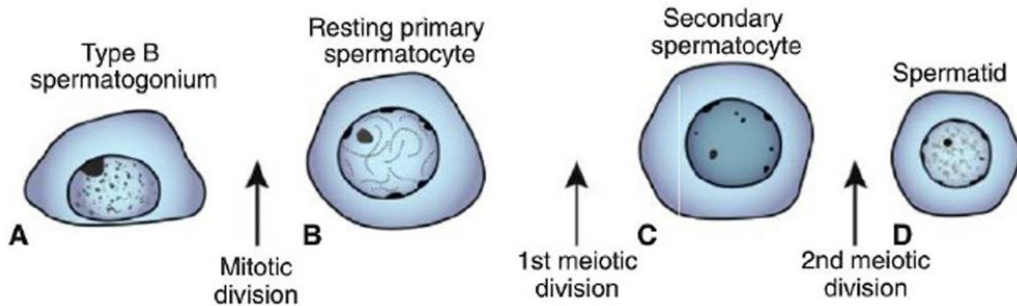
Сперматогенеза

- Сперматогенеза – сперматогонии ⇒ сперматозоиди:
  - ✓ продължителност – 64 дни

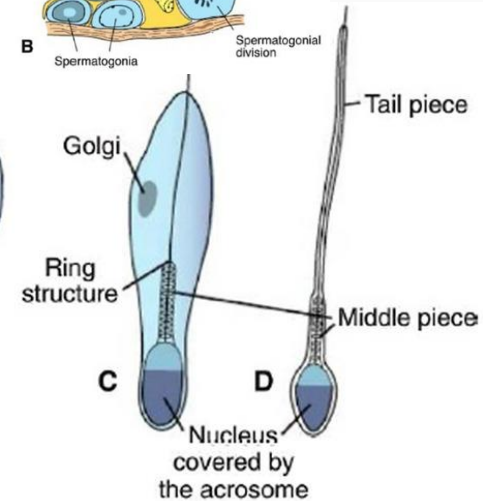
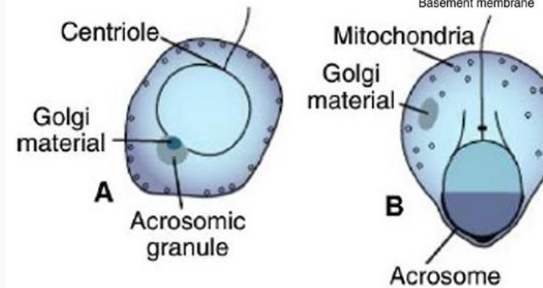

- Сперматоцитопоеза – семенни каналчета:

- ✓ размножаване на сперматогониите – МИТОЗА } ⇒ сперматоцитогенеза

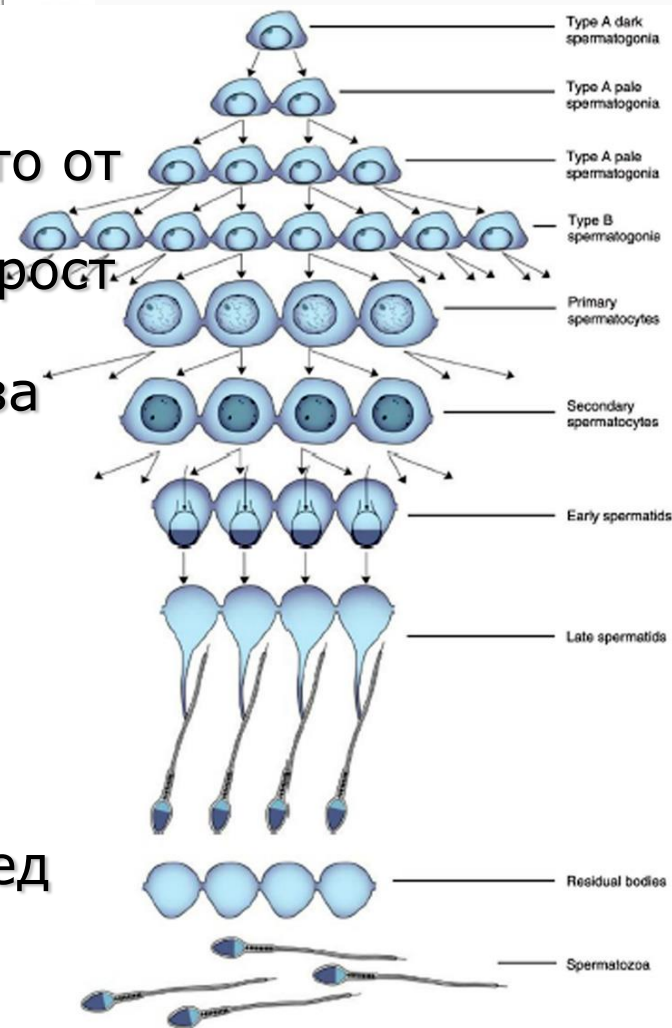
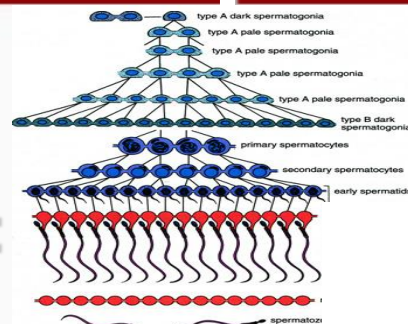

- ✓ растеж и зреене – мейоза

- ✓ цитодиференциране на сперматидите в сперматозоиди ⇒ спермиогенеза

Сперматогенеза

■ Особености на процеса:

- ✓ протича вълнообразно и непрекъснато от пубертета (13-14 год.) до дълбока старост
- ✓ две мейотични деления без интерфаза
- ✓ от един сперматогоний се образуват четири зрели сперматозоида
- ✓ свързани с междуклетъчни мостчета
- ✓ придобиват самостоятелност едва след отделяне на резидуалните тела

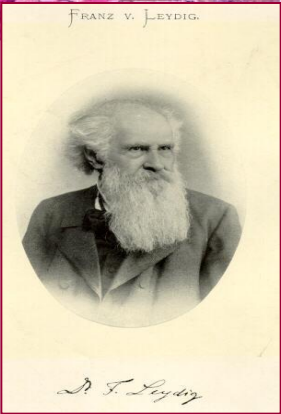

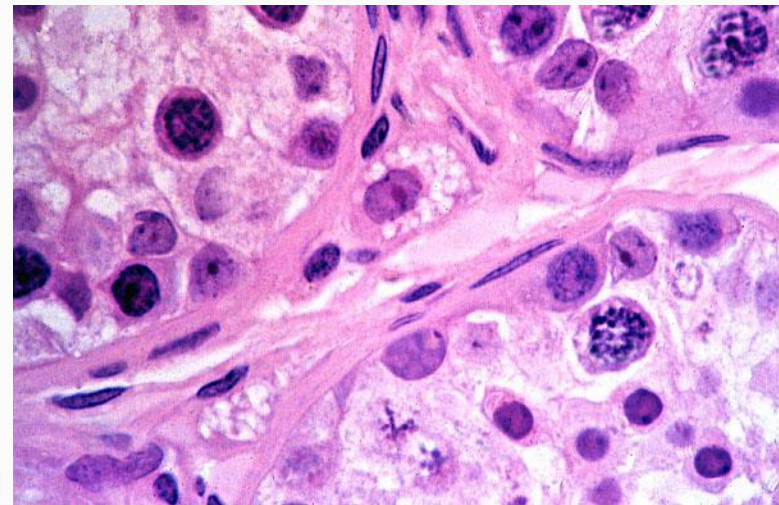
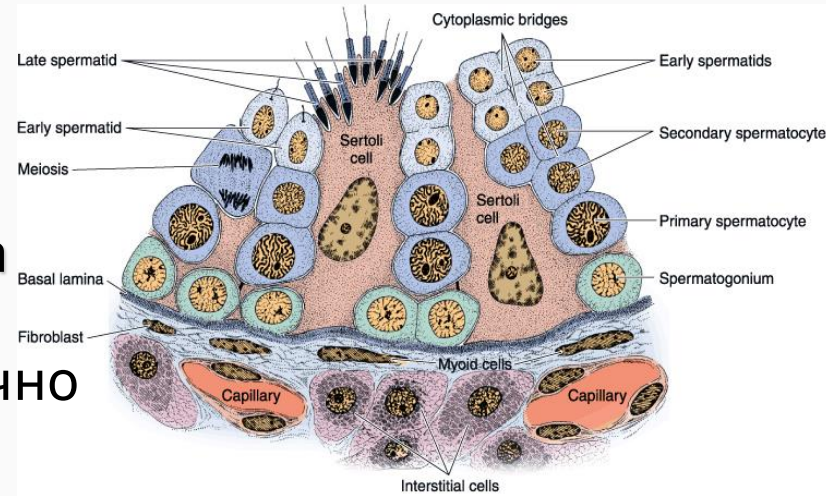
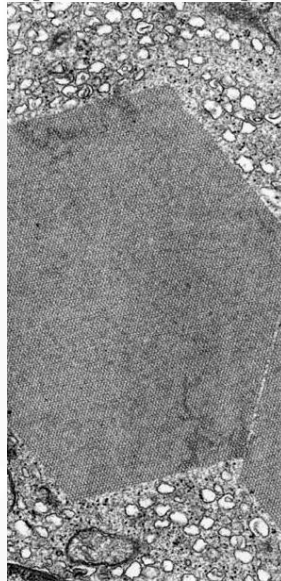
Несперматогенни клетки

■ Интерстициални клетки (клетки на *Leydig*) – *F. von Leydig*, 1850

- ✓ ендокринни клетки – отделят тестостерон
- ✓ образуване във феталния период (през 16-20 г.с.)
- ✓ секундерна интерстициална клетка – в пубертета
- ✓ разположени поединично или на групи около капилярите
- ✓ окръглени/полигонални
- ✓ добре развит гладък ЕР
- ✓ липофусцин
- ✓ кристалоиди на *Reinke*
- ✓ стероид-продуциращи клетки – андрогени
- ✓ вторични полови белези

Franz von Leydig (1821-1908)

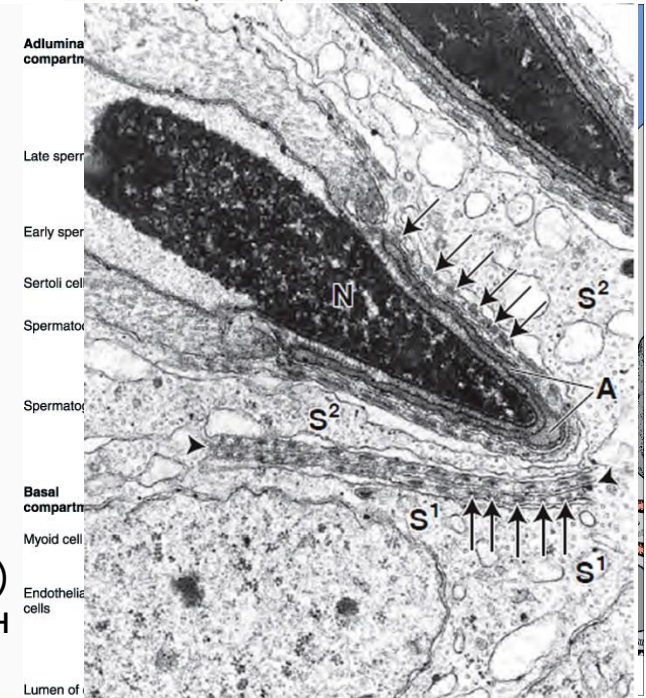
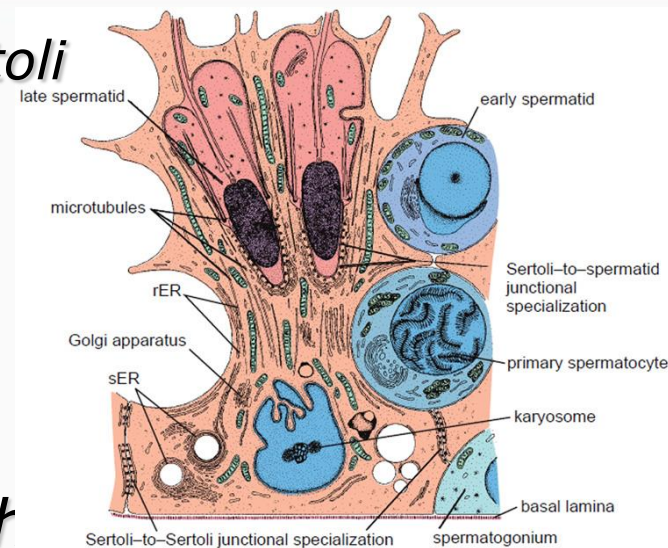
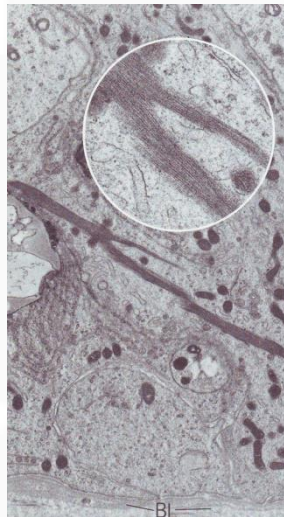
Несперматогенни клетки

■ Сертолиеви клетки – *E. Sertoli*

- ✓ поддържащи клетки
- ✓ произход от повърхностия епител
- ✓ удължени цилиндрични клетки – 30-70 μm
- ✓ кристали на *Charcot-Böttcher*
- ✓ базален и апикален компартмент
- ✓ *zonula occludens* $\Rightarrow$ кръвно-тестисна бариера
  - трофична функция
  - имунологична роля – защитна
  - фагоцитоза – резидуални тела
  - секреторна (ендокринна функция) – инхибин, АВР, АМН, тестисен трансферин
  - свързват витамин Е и А

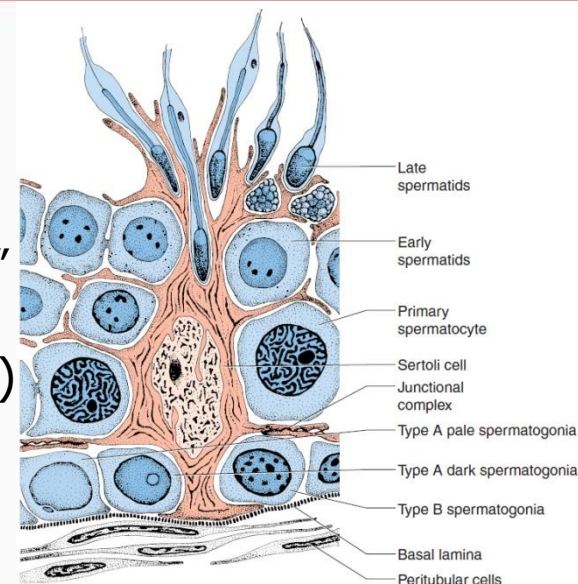

Enrico Sertoli
(1842-1910)

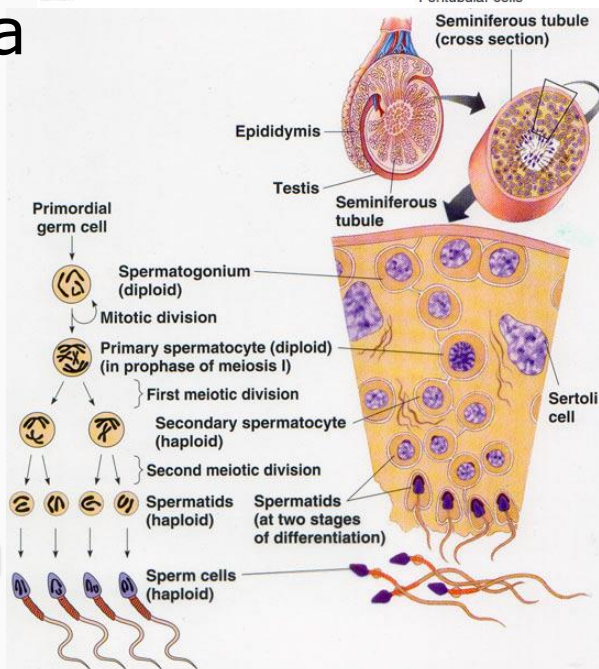
Сперматогеенни клетки

- **Сперматогонии** (Gr. *sperma*, семе + *gone*, произвеждане) – 3 типа:
  - ✓ тип А – стволони клетки
    - тъмен тип *Ad* – “дългосрочен резерв”
    - светъл тип *Ap* – митотично активни
  - ✓ тип В – прогениторни клетки (16 дни)
- около 12 μm в диаметър
- разположени върху базалната ламина на епитела

■ Сперматоцити от I ред:

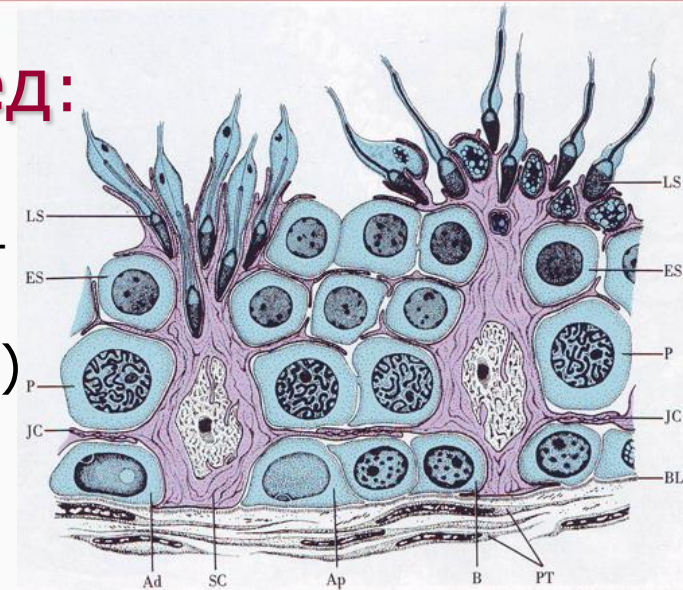
- ✓ най-големите клетки – 18-20 μm
- ✓ в удължена профаза на I мейотично делене (8 дни) – прелептотенни сперматоцити
- ✓ диплоидни – 46 (44, XY) хромозоми
- ✓ 23 тетради (2n ДНК)

Сперматогенни клетки

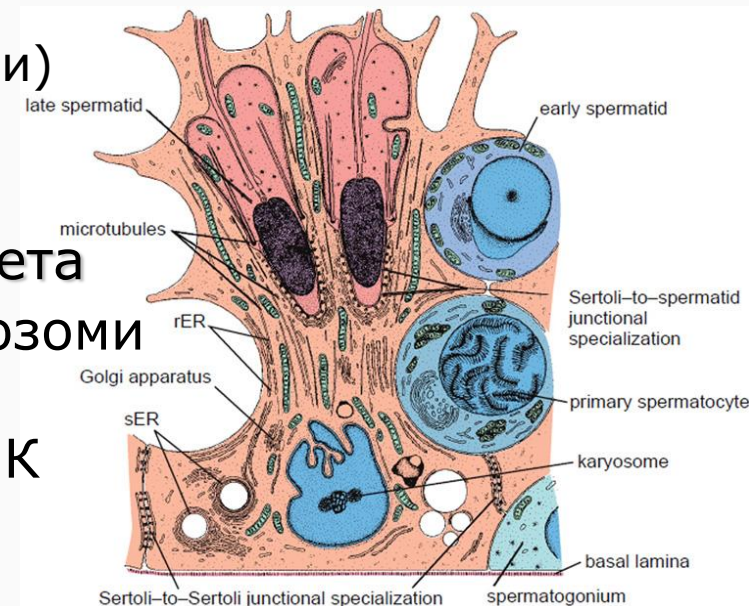
■ Сперматоцити от II ред:

- ✓ средни по размери – 12 μm
- ✓ във II мейотично делене (16 дни) – пресперматиди
- ✓ хаплоидни – 23 хромозоми (диади)
- ✓ нормално количество (2n) ДНК

■ Сперматиди:

- ✓ малки клетки – 7-8 μm
- ✓ ранни (овални) и късни (удължени) сперматиди
- ✓ юксталуминална локализация
- ✓ свързани с цитоплазмени мостчета
- ✓ хаплоидни – съдържат 23 хромозоми (монади)
- ✓ редуцирано количество (1n) ДНК
- ✓ не се делят – претърпяват спермиогенеза

Спермиогенеза

- **Спермиогенеза** – сперматиди $\Rightarrow$ сперматозоиди:
  - ✓ продължителност – 24 дни

фази:

✓ Голджи фаза

- преакрозомални гранули

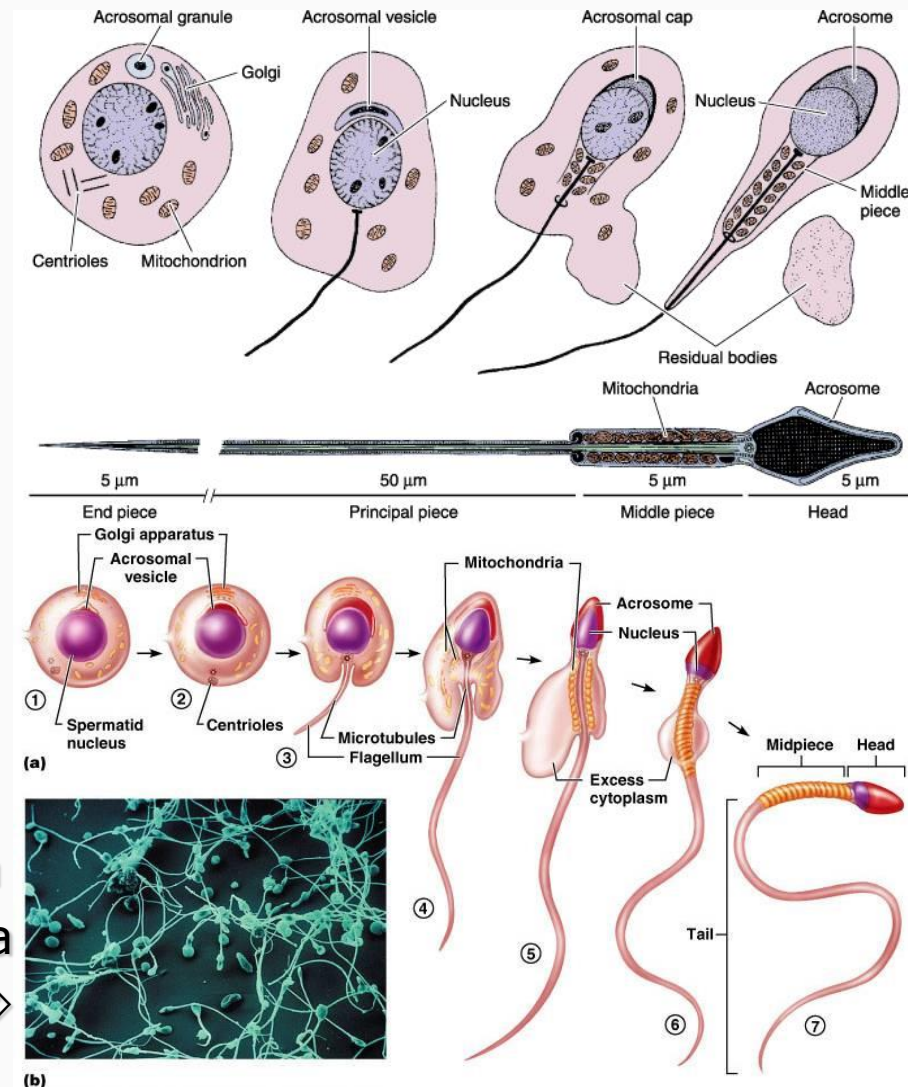
✓ акрозомална фаза

- акрозомално мехурче
- акрозома – съдържа хидролитични ензими:

- хиалуронидаза
- неврамидаза
- кисела фосфатаза
- акрозин (зонализин)

✓ матурационна фаза

- отделяне на резидуални тела
- образуване на сперматозоида
- отделяне на сперматозоида $\Rightarrow$ спермиация

Сперматозоиди

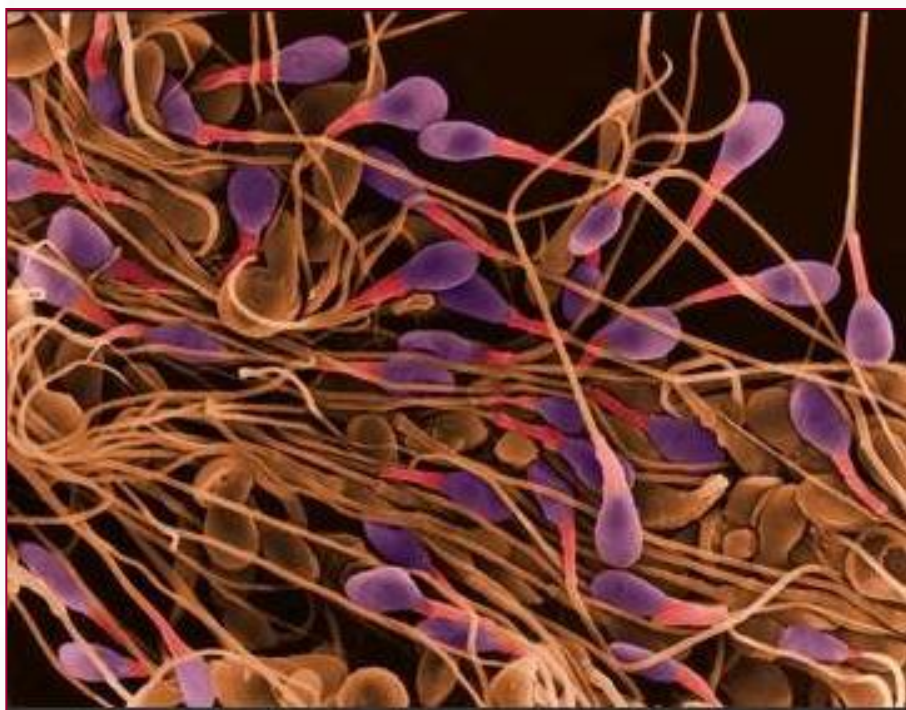
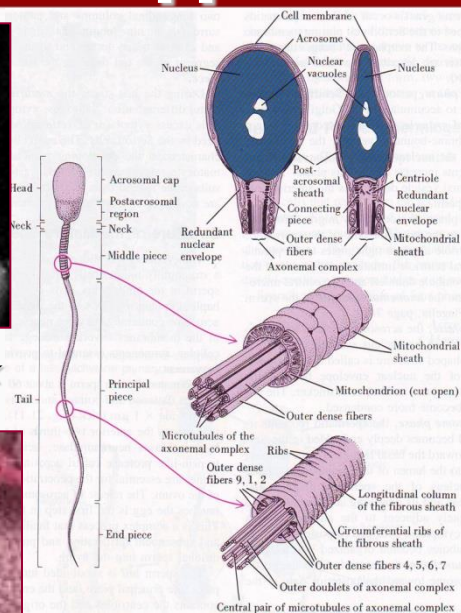
■ Сперматозоон (спермиум)

– зрели мъжки гамети:

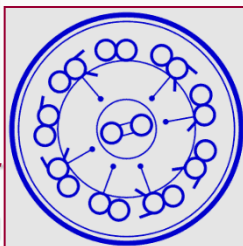
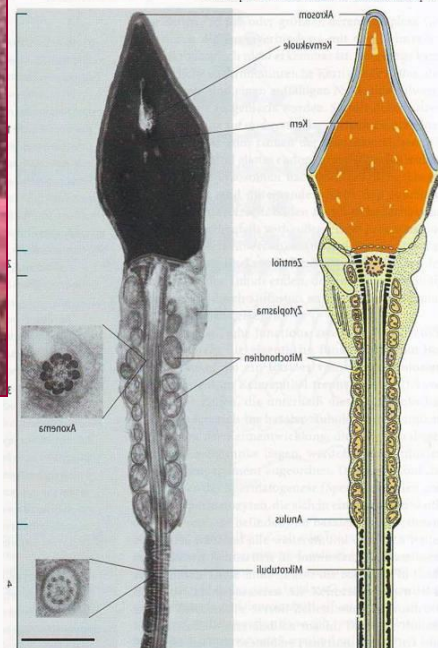
- ✓ дължина – 58-67 μm
- ✓ спермация – освобождаване от Сертолиевите клетки в лумена на каналчето

Anton van Leeuwenhoek (1632-1723)

Copyright 1999 J. L. Carson

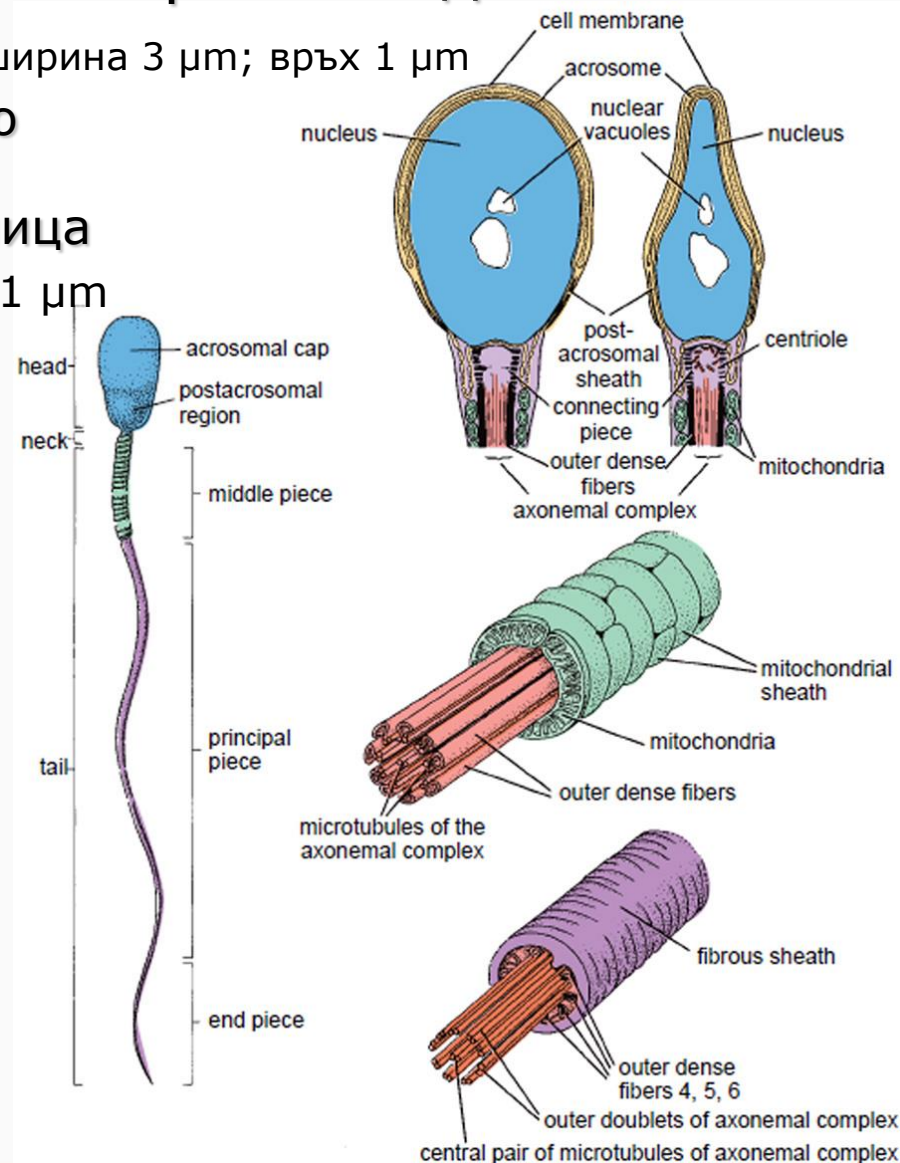

■ синдром на неподвижните реснички: *Syndroma Kartagener*
 ⇨ отсъствие на динеинови ръчици

Сперматозоиди

Устройство на зрелия сперматозоид:

- ✓ глава – дължина 5 μm ; ширина 3 μm ; връх 1 μm
  - кондензирано ядро с 1-2 малки вакуоли
  - акрозомална шапчица
- ✓ шийка – дължина 0.3 μm ; диаметър 1 μm
  - обвита от плазмалема
  - базално телце – проксимална центриола
- ✓ опашка – камшиче
  - средна (междинна) част – дължина 5-7 μm ; дебелина $\sim 1 \mu\text{m}$
    - аксонемален комплекс – синглети и дублети
    - спирални митохондрии
  - главна част – 45-50 μm
    - надлъжни и циркулярни плътни фибрили
  - крайна част – 5-7 μm
    - аксонема
    - обвиваща я плазмалема

■ Централна регулация – възбудно повлияване:

- ✓ хипоталамус – GRH (хипофиза)
- ✓ аденохипофиза – FSH (семенни каналчета), LH (Лайдигови клетки)

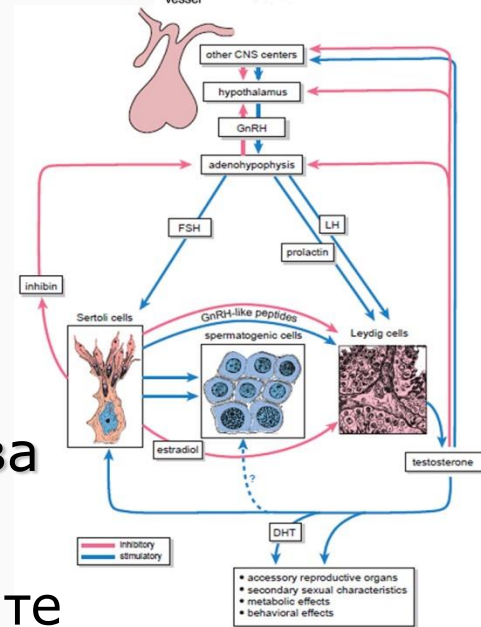
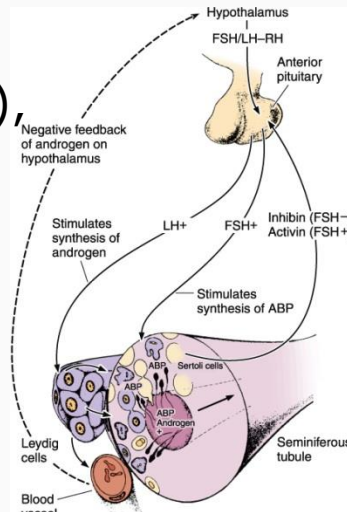
■ Локална регулация – възбудна и задръжна:

- ✓ Сертолиеви клетки – ABP и инхибин
- ✓ Лайдигови клетки – тестостерон

■ Фактори, регулиращи сперматогенезата:

- ✓ оптимална температура $\sim 35^{\circ}\text{C}$ (крипторхизъм)
  - развит венозен сплит, *plexus pampiniformis*
  - изпарение на потта от скротума
  - контракциите на кремастерния мускул

- ✓ недохранване
- ✓ алкохолизъм
- ✓ въздействие на токсични химични вещества
- ✓ йонизираща радиация, вкл. R α лъчение
- ✓ смущения в кръвоснабдяването на тестисите

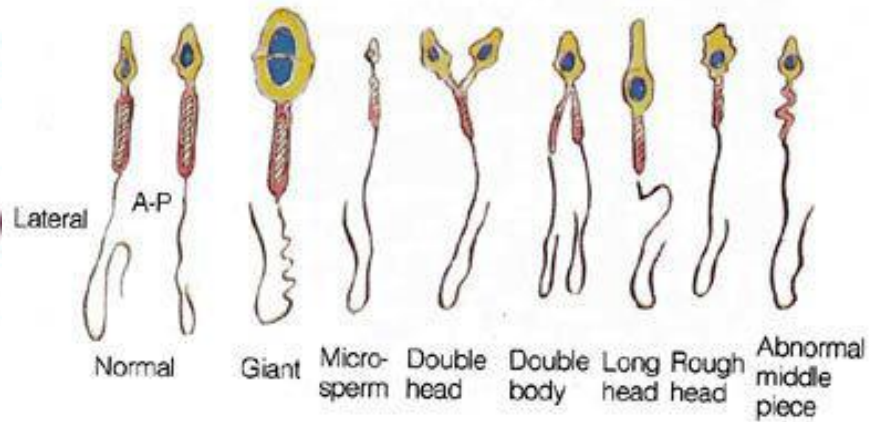
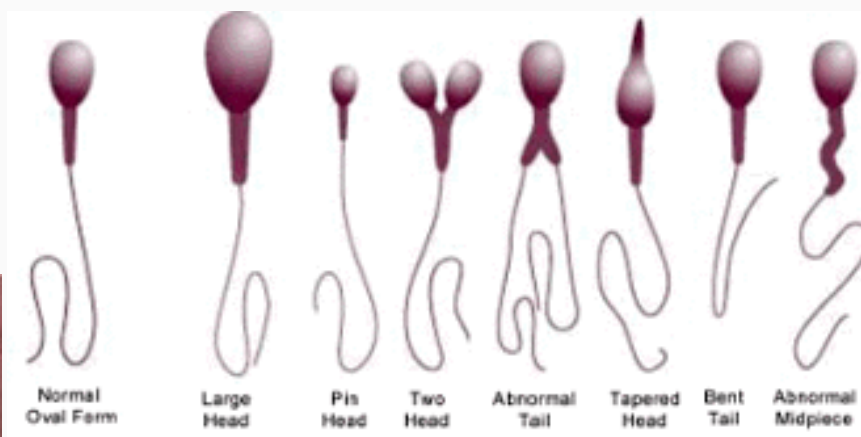
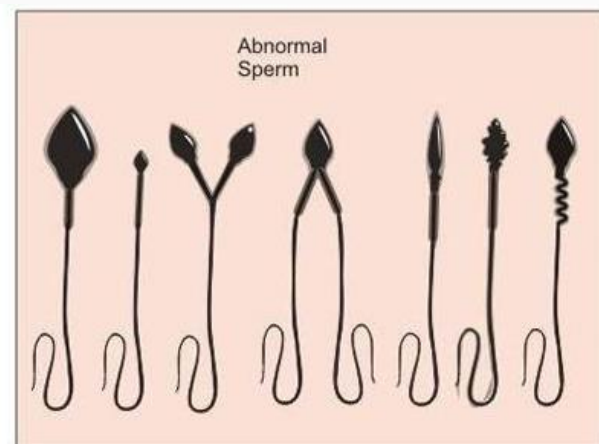

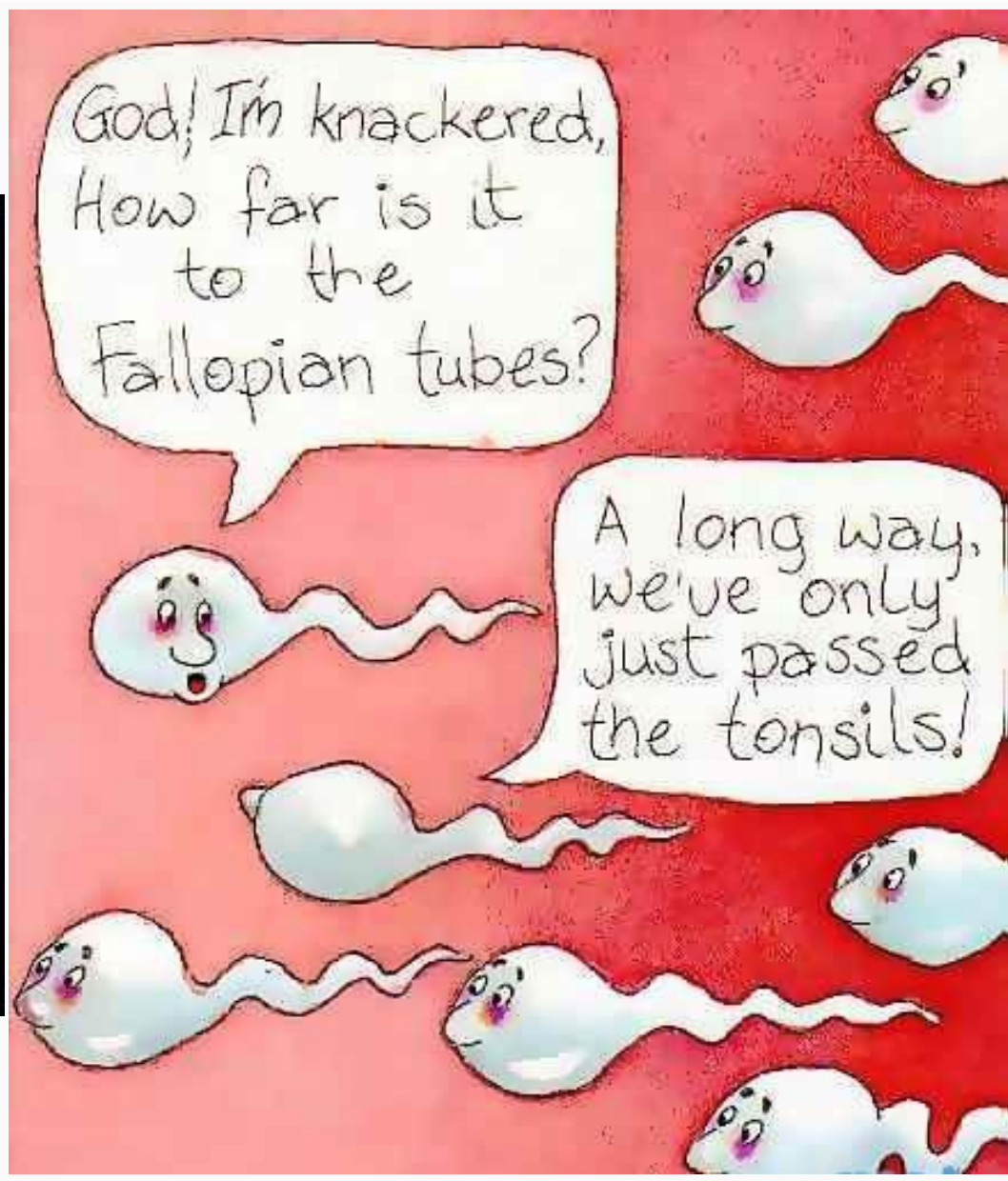

- у човек и повечето бозайници:

✓ абнормални сперматозоиди – до 10% от всички сперматозоиди

- абнормална глава или опашка
- гиганти или джуджета
- понякога са свързани
- липса на нормален мотилитет и вероятно не оплождат овоцита

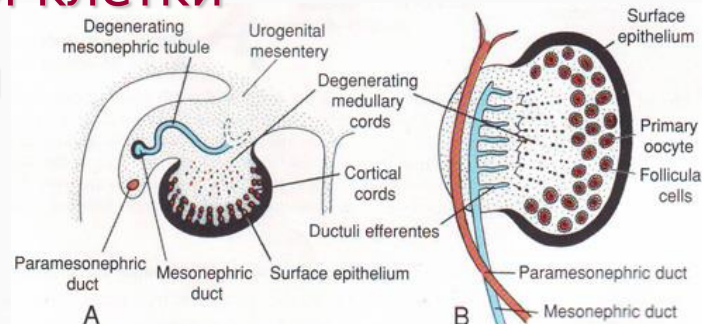
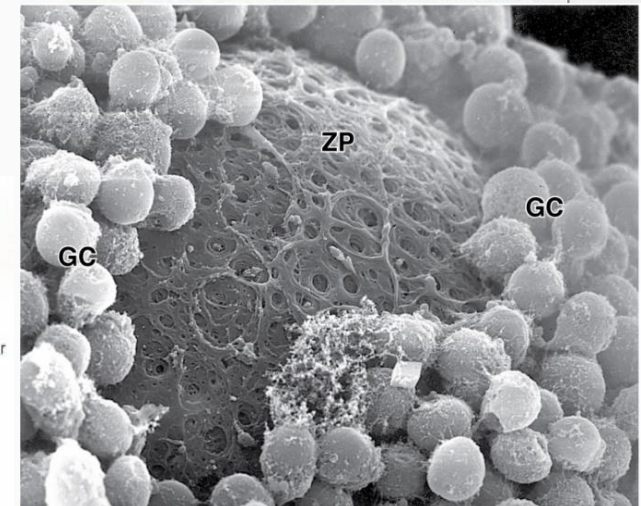
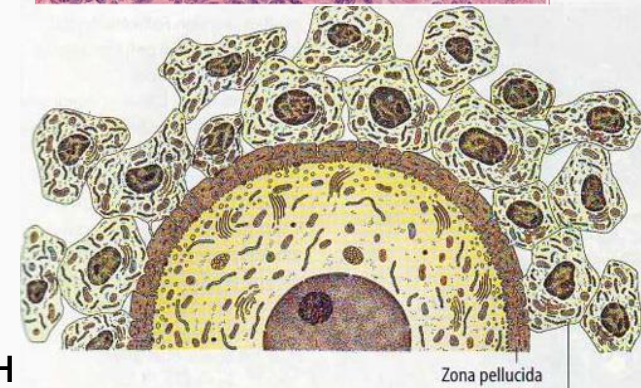

Женски гамети

Женски полови клетки:

- ✓ **ОВОЦИТИ** (Gr. *oon*, яйце + *kytos*)
- ✓ **сателитни (фоликуларни) клетки:**
  - защитна функция спрямо овоцита
  - секреторна роля – фоликуларна течност; ОМІ (овоцитен матурационен инхибитор)
  - ендокринна функция – естрогени
  - след овулация ⇒ лутеинови – прогестерон
- ✓ **текални клетки (текоцити)**
- ✓ **интерстициални клетки**
- ✓ **хилусни клетки**

Женски гамети

Женски полови клетки:

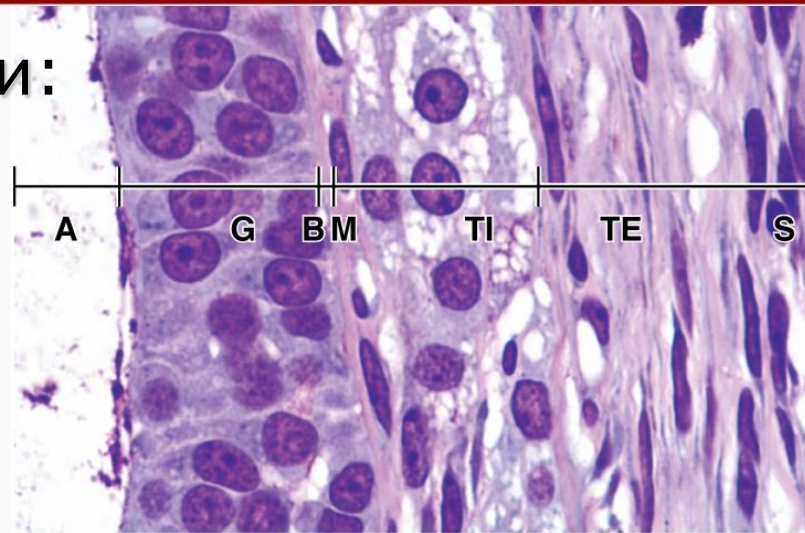
- ✓ **ОВОЦИТИ** (Gr. *oon*, яйце + *kytos*)
- ✓ **сателитни (фоликуларни) клетки**
- ✓ **текални клетки (текоцити):**
  - изграждат *theca interna*
  - ендокринна функция – естрогени
  - след овулация ⇒ лутеинови – прогестерон

✓ **интерстициални клетки:**

- епителни клетки на яйчниковия фоликул
- около кръвоносни съдове
- стероид-продуциращи – естроген&гестагени

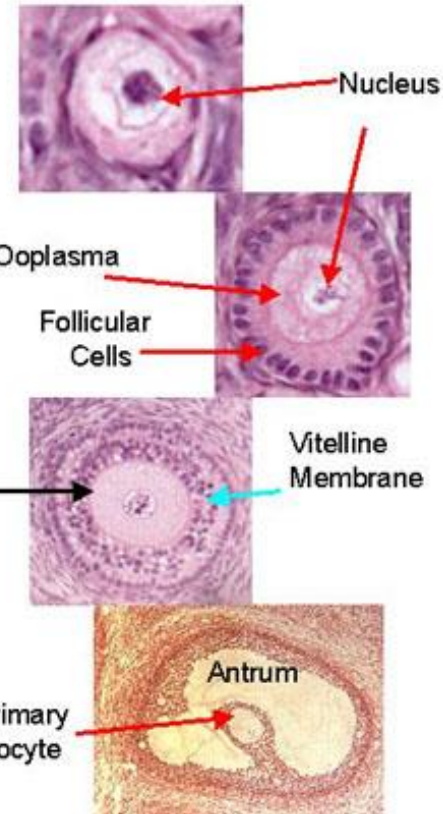
✓ **хилусни клетки:**

- в сърцевината на яйчника
- подобни на Лайдиговите клетки в тестиса
- продуцират тестостерон

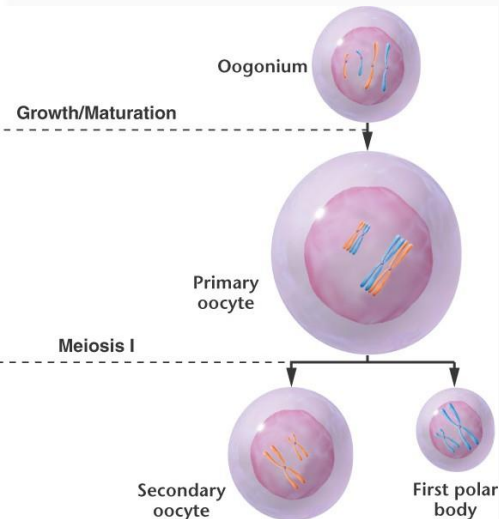
ОВОЦИТИ

- **ОВОГОНИИ** – митотично активни
  - ✓ редукция в броя – клетъчна смърт
  - ✓ примордиални фоликули

ОВОЦИТИ ОТ I ред:

- ✓ средни клетки – 25-30 μm
- ✓ профаза на I мейотично делене
- ✓ диплоидни

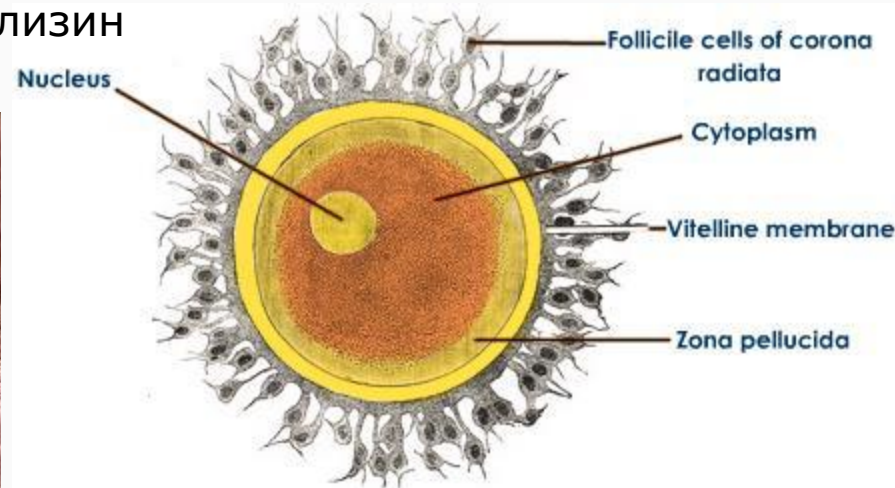
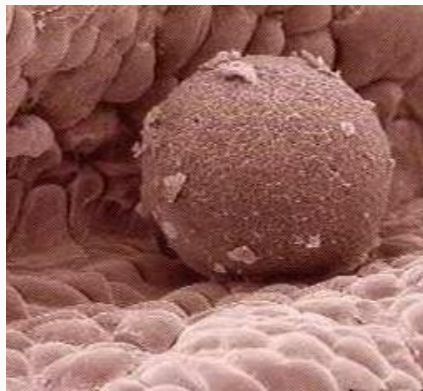
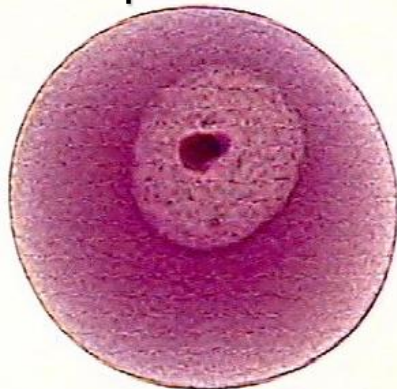
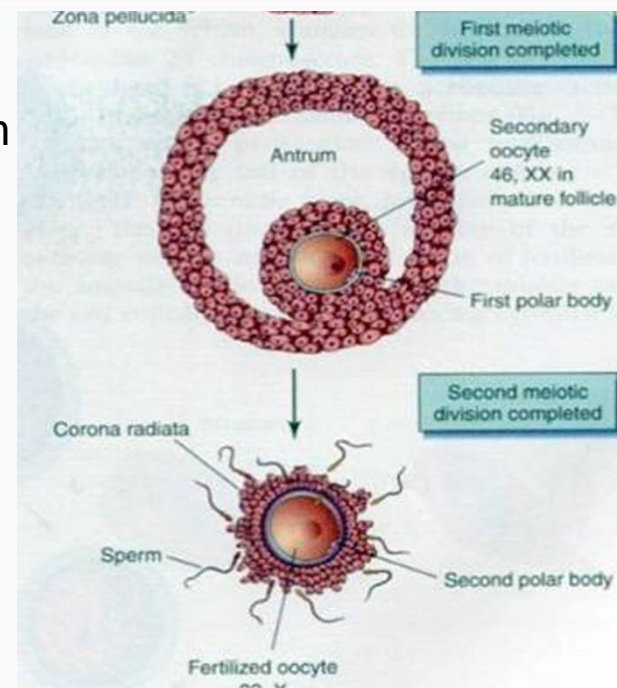
ОВОЦИТИ

■ ОВОЦИТИ ОТ II РЕД:

- ✓ по-големи по размери – 40-50 μm
- ✓ II мейотично делене (метафаза)
- ✓ хаплоидни – 23 хромозоми
- ✓ нормално количество ДНК ($2n$)

■ ЯЙЦЕКЛЕТКА (ЗРЯЛ ОВОЦИТ):

- ✓ голяма клетка – 50-150 μm
- ✓ голямо ядро с хаплоден брой хромозоми
- ✓ оолема с микровили
- ✓ обвита от ацидофилна PAS+ *zona pellucida*, глюкозаминогликани, гликопротеини и сиалова киселина, източник на фертилизин
⇒ перивителинно пространство

Овогенеза

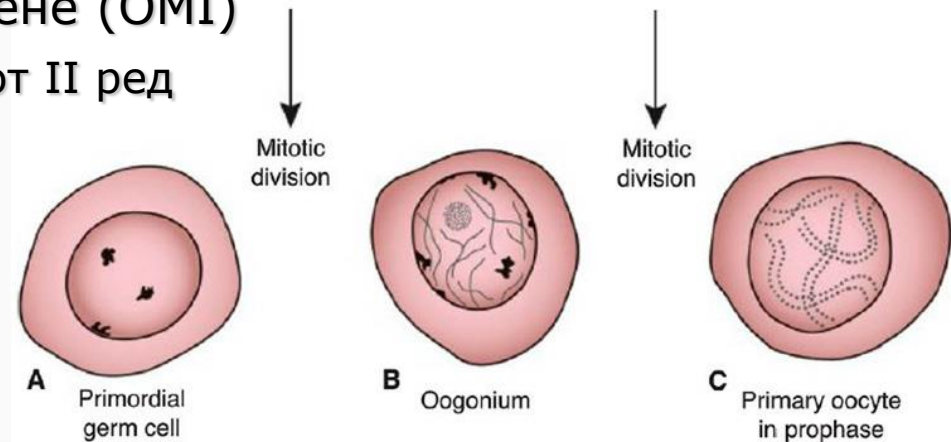
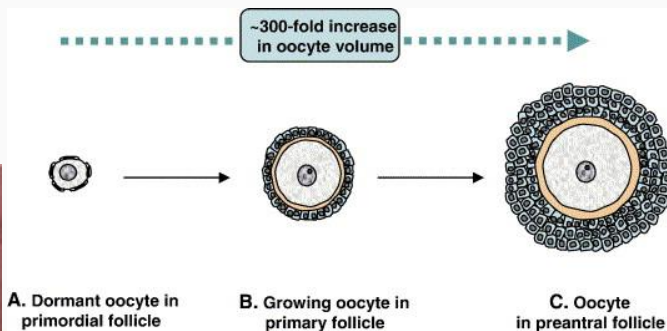
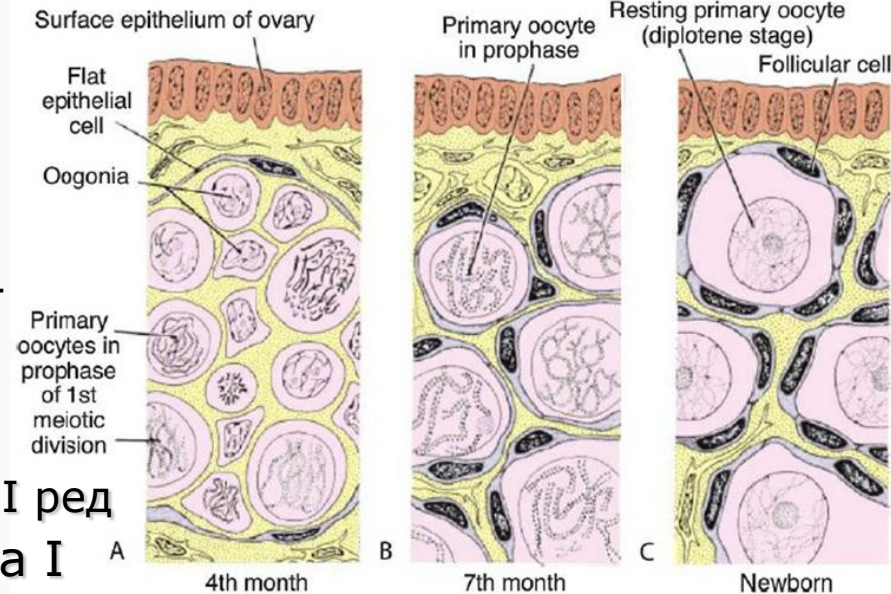
- **Овогенеза** – овогонии $\Rightarrow$ зрели овоцити:
  - ✓ в женски гонади – яйчници

- **Пренатален етап:**

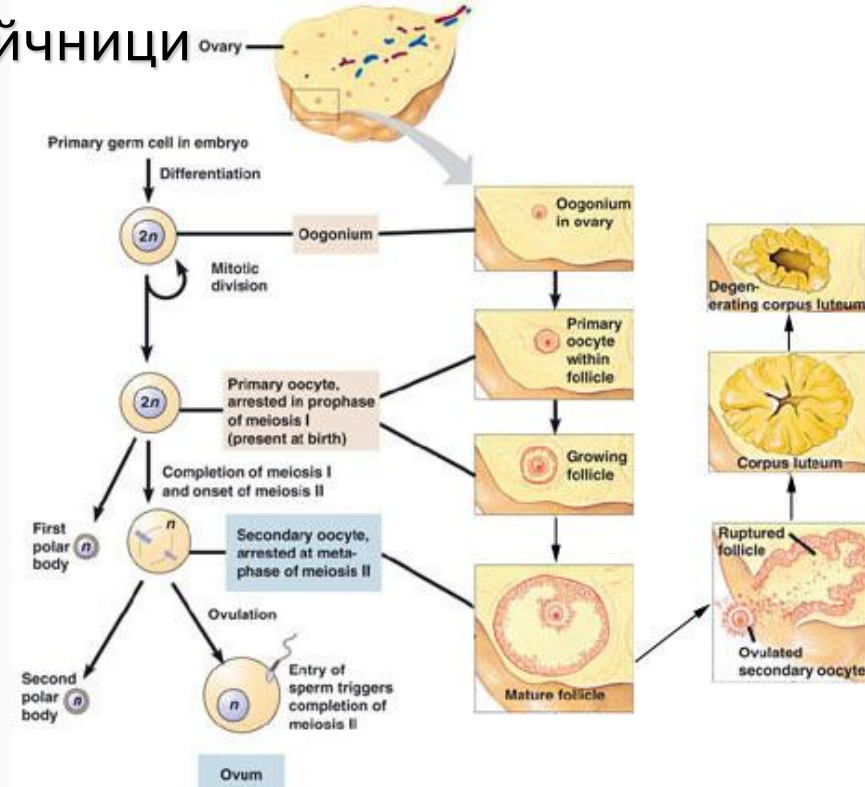
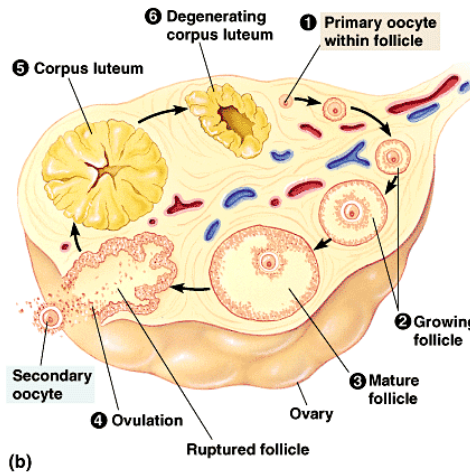
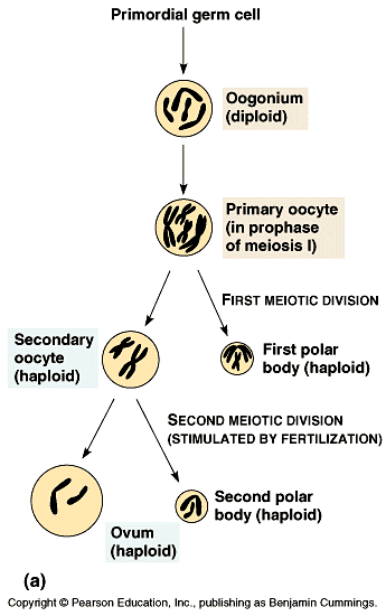
- ✓ период на пролиферация – гоноцити
  - ✓ овогонии – 7 млн. през V л.м.
  - ✓ първични овоцити (от I ред) – 700000-2 млн.

- **Постнатален етап:**

- ✓ период на растеж – овоцити от I ред
  - диплотенен стадий на профаза I
  - овоцитен инхибитор на зреене (ОИ)
- ✓ период на зреене – овоцити от II ред

- **Овогенеза** – овогонии ⇒ зрели овоцити:
 ✓ в женски гонади – яйчници

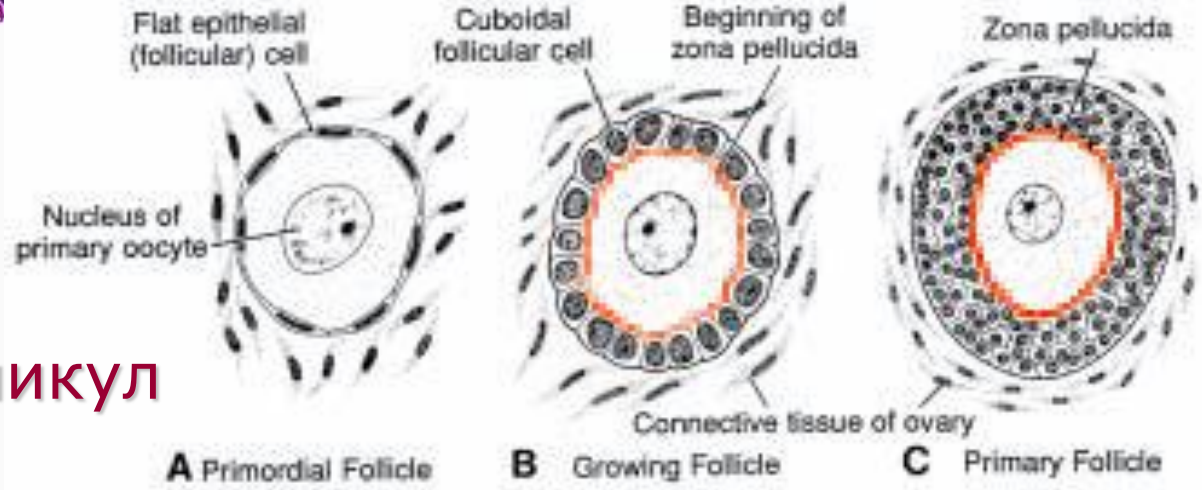

- **Особености на процеса:**

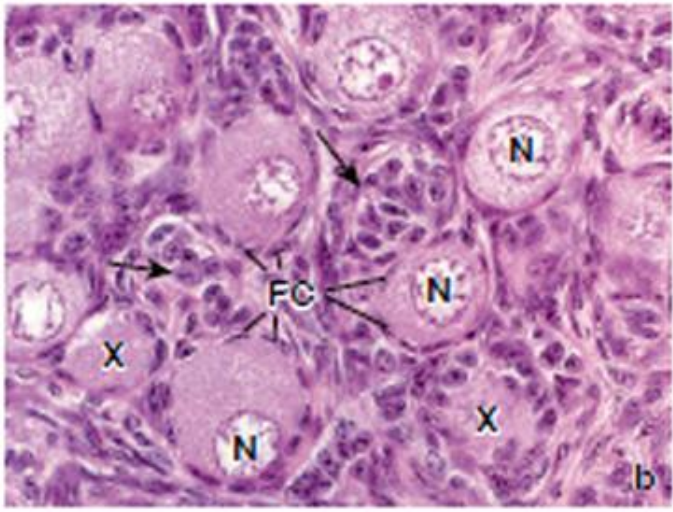
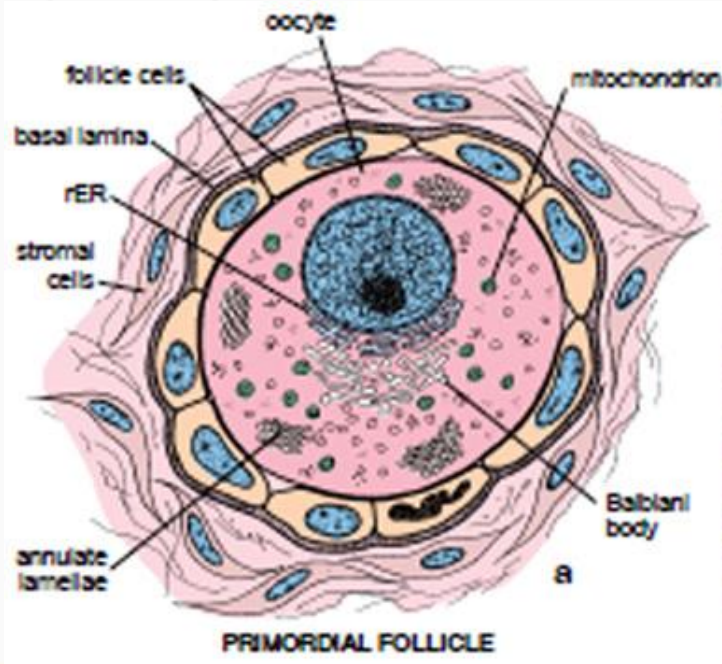
- ✓ първото мейотично делене започва в зародиша
- ✓ второто мейотично делене завършва най-рано с началото на пубертета и най-късно непосредствено преди менопаузата
- ✓ от един овогоний се образува един зрял овоцит и три полярни телца
- ✓ различни структурни особености у различните гръбначни животни

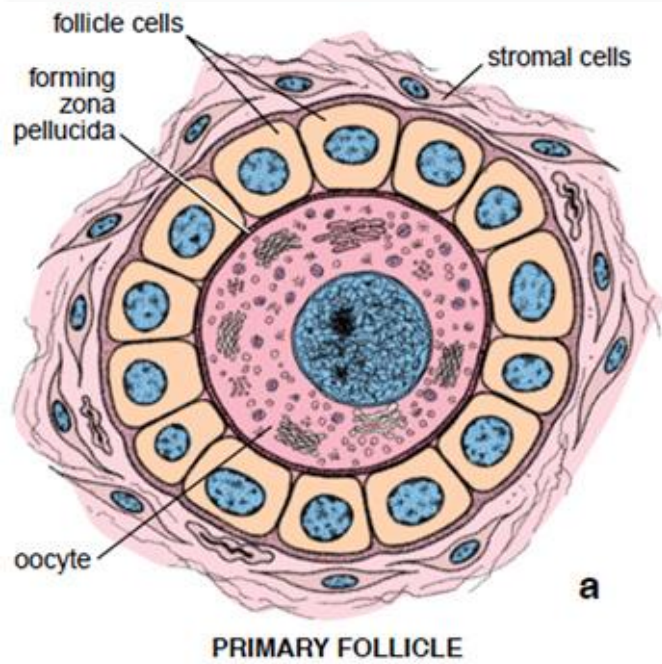
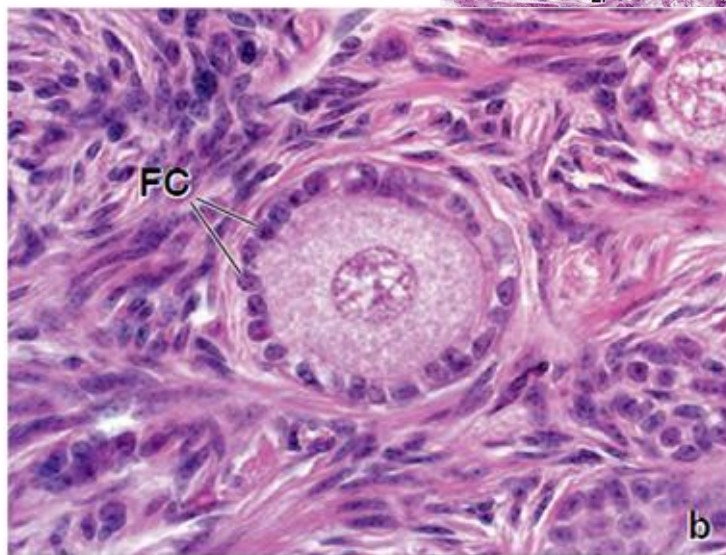
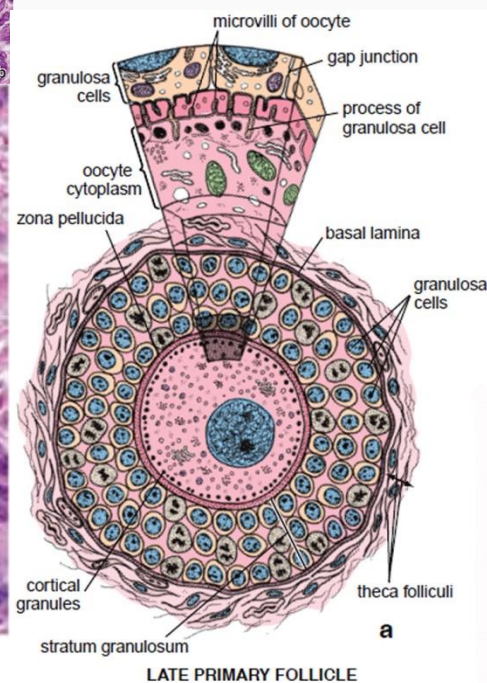
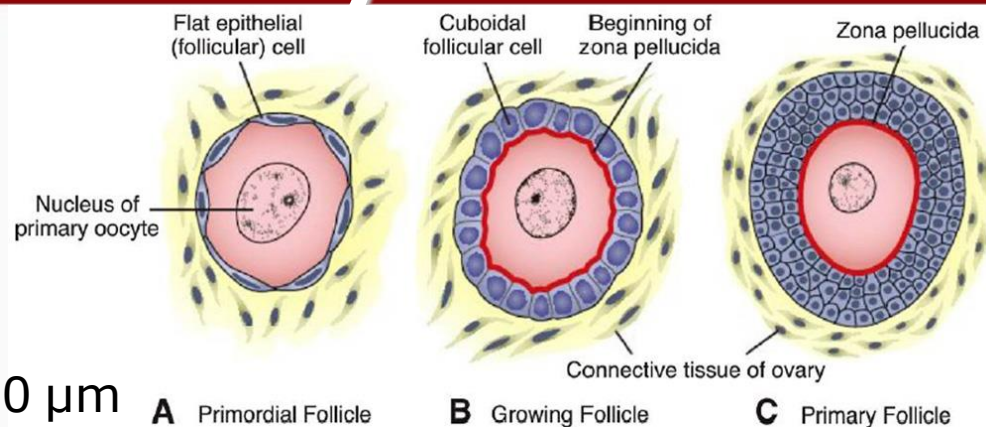
Фоликулогенеза

- регулирана от FSH
  - ✓ овариален цикъл
- ✓ примордиален фоликул
  - овоцит от I ред
  - 1 ред плоски фоликуларни клетки

Фоликулогенеза

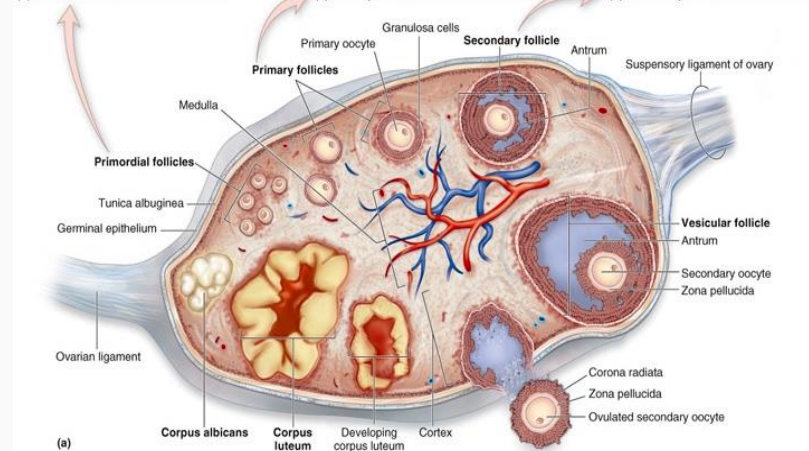
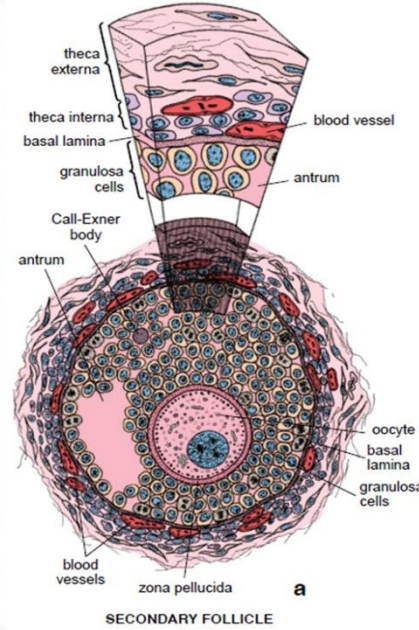
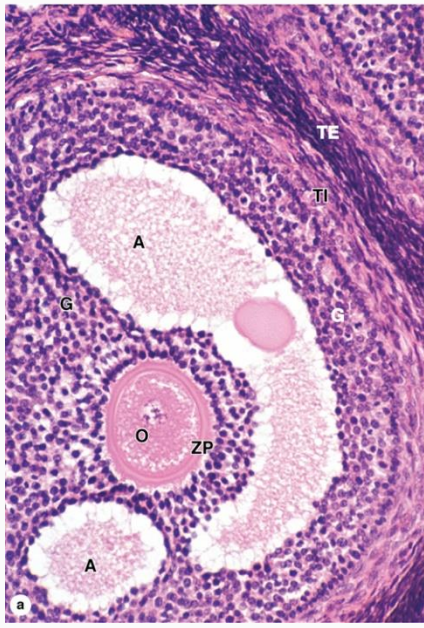
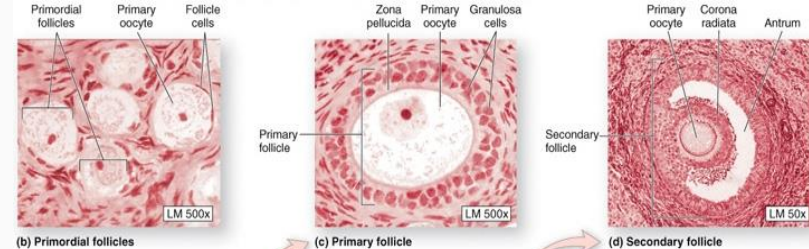
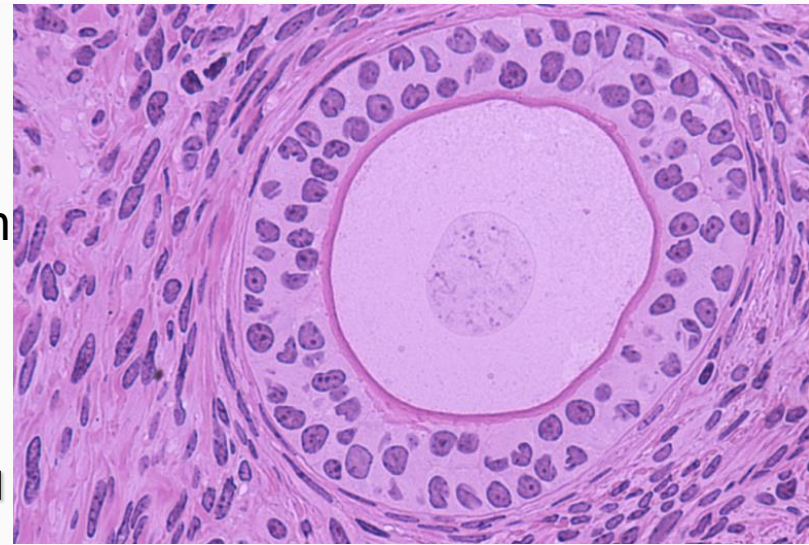
- регулирана от FSH
- ✓ овариален цикъл
- ✓ първичен фоликул – 35-40 μm
  - овоцит от I ред – 25-30 μm
  - кубични фоликуларни клетки

Фоликулогенеза

- регулирана от FSH
- ✓ овариален цикъл

✓ **ВТОРИЧЕН (зреещ) фоликул** – 0.2 mm

- овоцит от I ред (50-80 μm) с оформена *zona pellucida*
- няколко реда фоликуларни клетки
- *antrum folliculi* с *liquor folliculi*

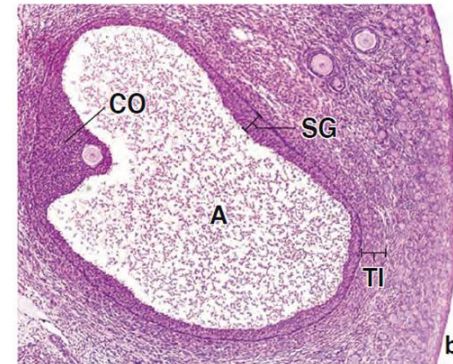
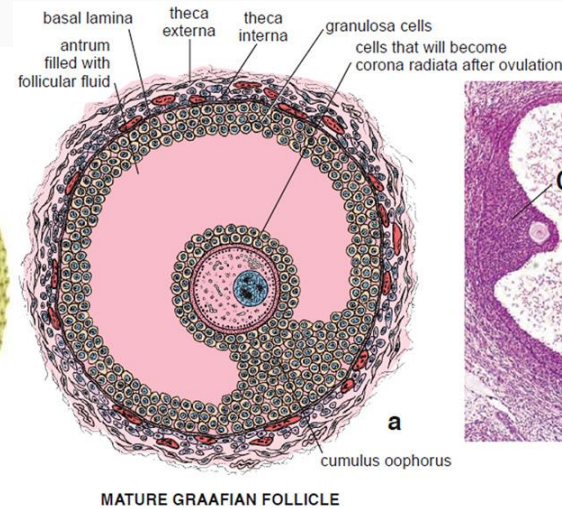
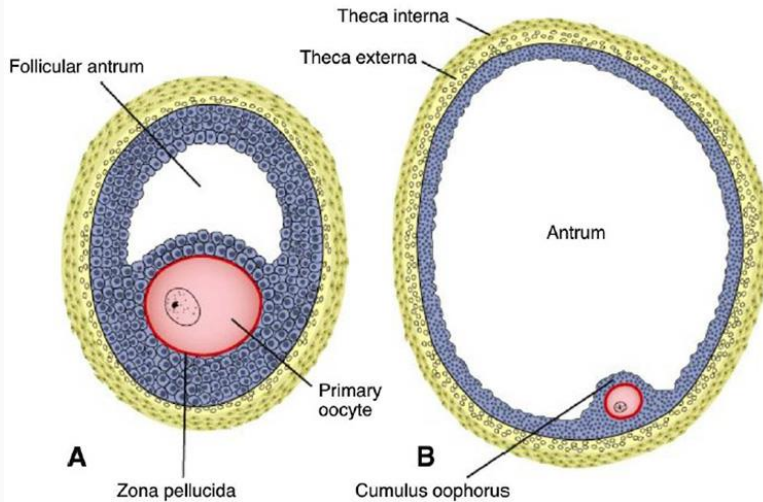

Фоликулогенеза

- регулирана от FSH
- ✓ овариален цикъл

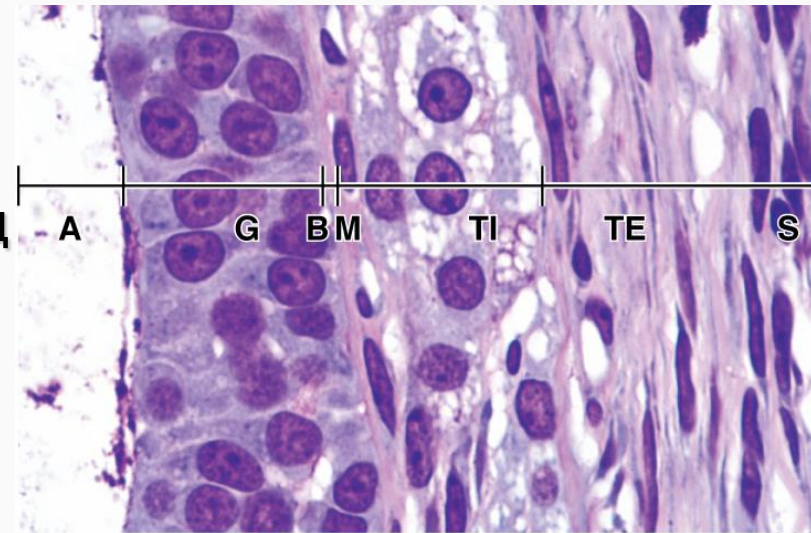
Regnier de Graaf
(1641-1673)

✓ зрял (Граафов) фоликул

- 10-25 mm

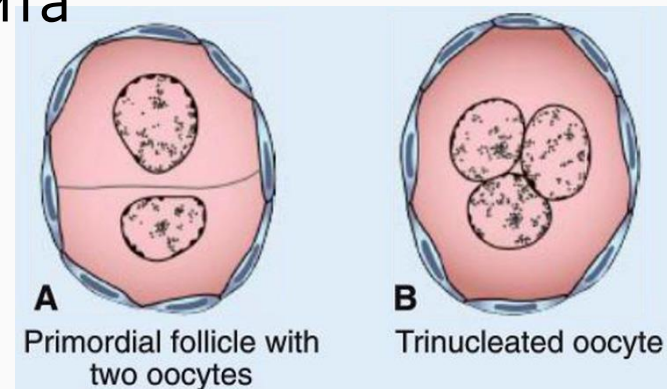
- голям (125 μm) овоцит от I ред
- ⇒ *cumulus oophorus (ovaricus)*
- *membrana (stratum) granulosa*
- *theca folliculi interna et externa*

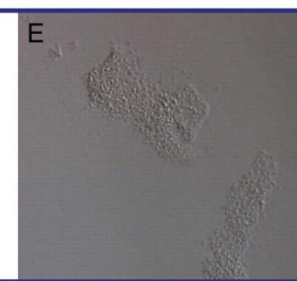
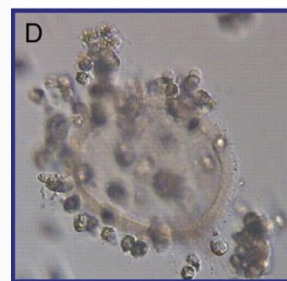
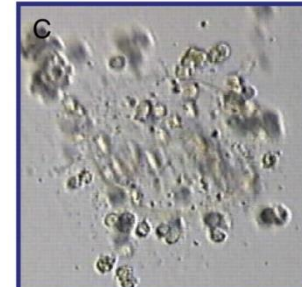
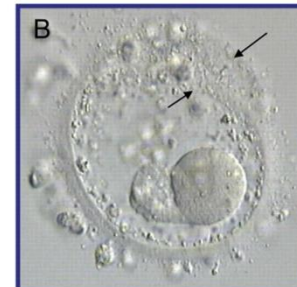
Абнормални гамети

■ у човек и повечето бозайници:

- ✓ един овариален фоликул понякога съдържа два или три ясно разграничени първични овоцита
  - обикновено дегенерират преди да достигнат зрялост
  - близнаци или тризнаци
- ✓ един първичен овоцит има две или три ядра
  - загиват преди да достигнат зрялост

Abnormal oocytes

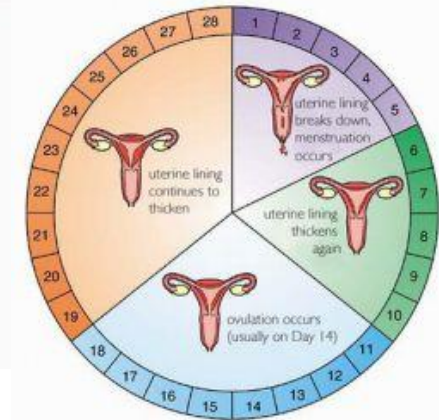

Менструален цикъл

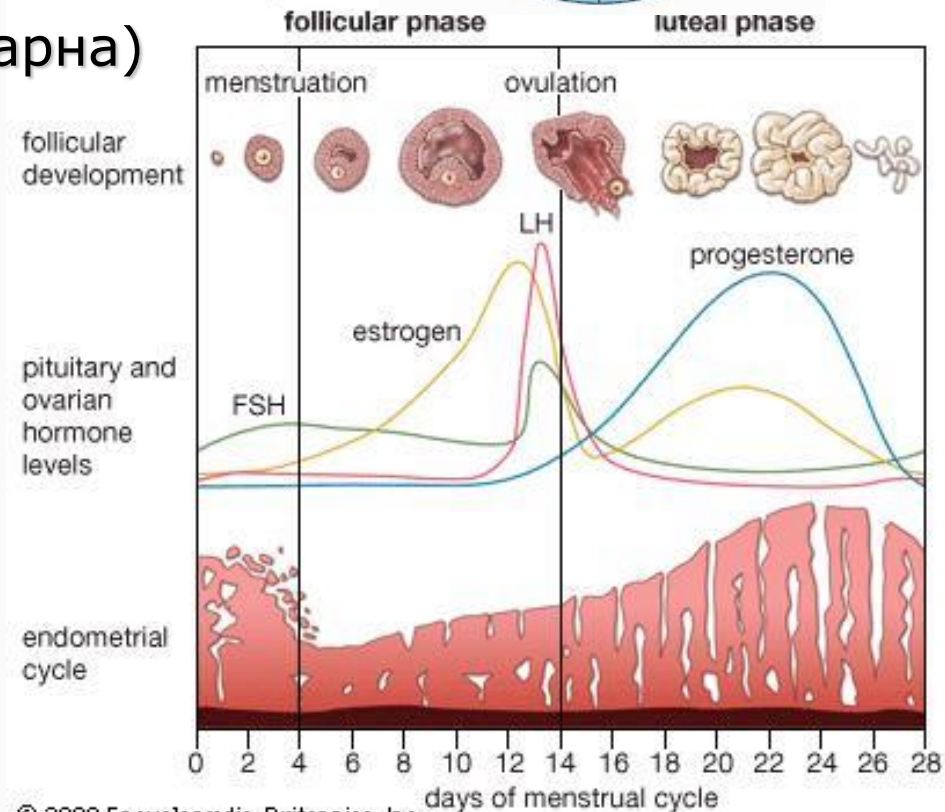
- Хормонална регулация на менструалния цикъл

- менструален цикъл (28 дни) – фази:

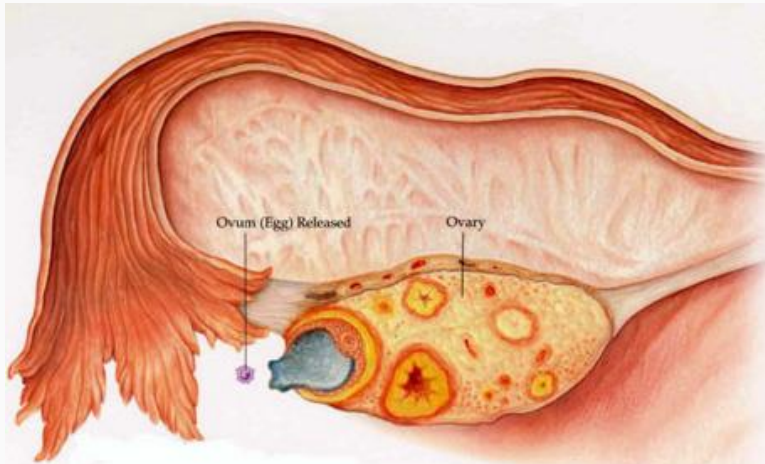
- ✓ менструална – 3-5 дни
- ✓ пролиферативна (фоликуларна) – 5-14 ден
- ✓ секреторна (лутеална) – до 26-27 ден
- ✓ пременструална – 1-2 дни

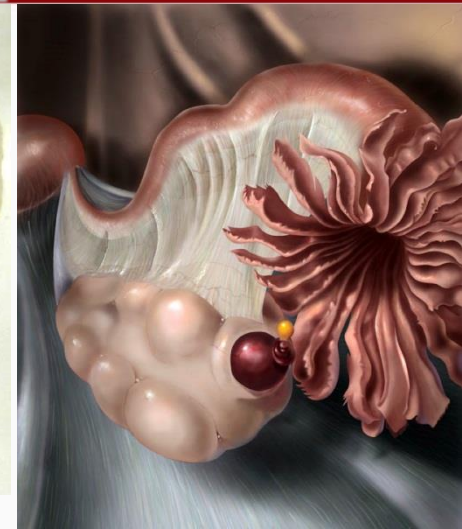
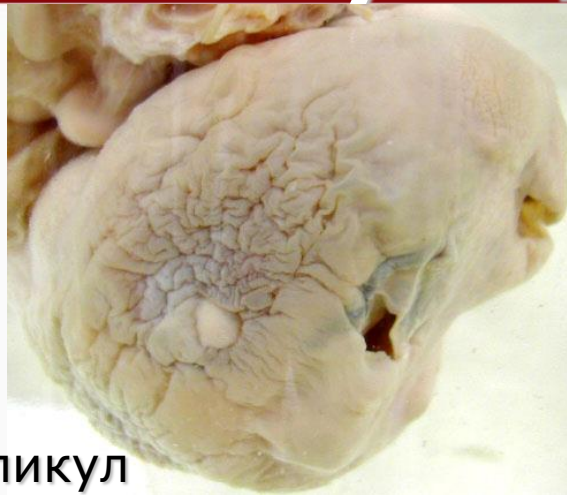
The menstrual cycle

© 2008 Encyclopædia Britannica, Inc.

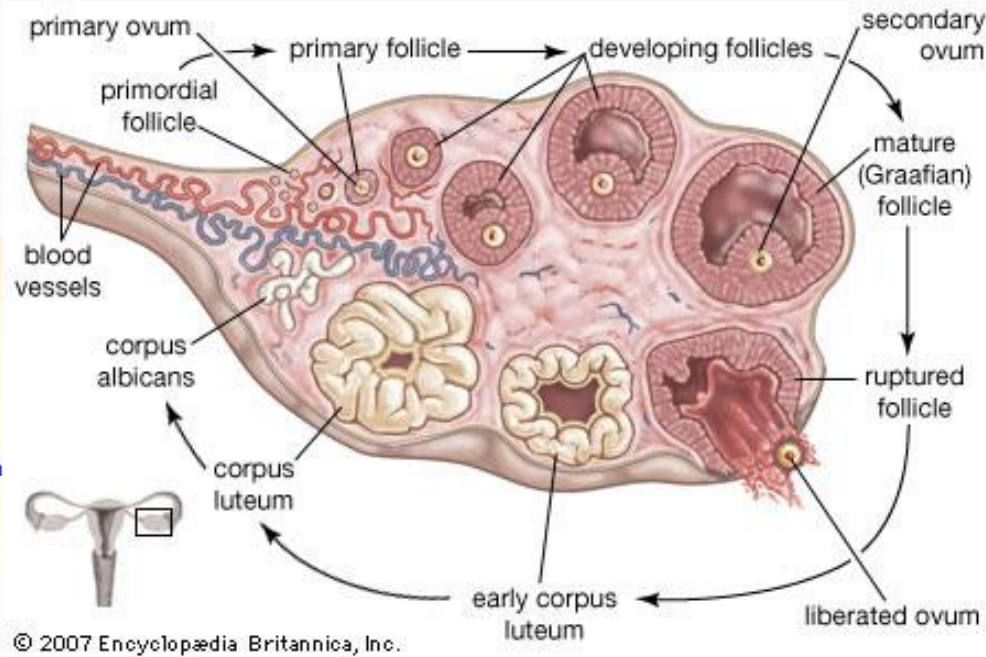
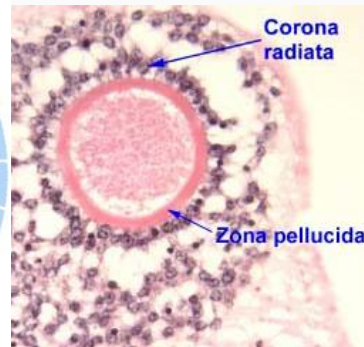
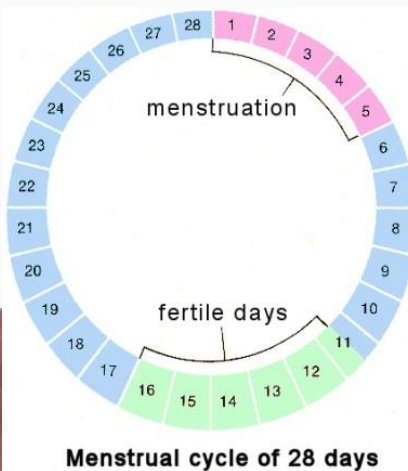

Овулация

■ Овулация:

- ✓ циклически процес, блокиран през бремеността
- ✓ настъпва на 14-15 ден
- ✓ преовулаторен Граафов фоликул
⇒ стигма
- ✓ отделяне на зряла яйцеклетка
⇒ *corona radiata*
- ✓ фертилен прозорец ~7 дни:
времето от 5-ти ден преди до 1-2 дни след овулацията

Хормонален контрол на овариалния цикъл

Хормонална регулация на овариалния цикъл:

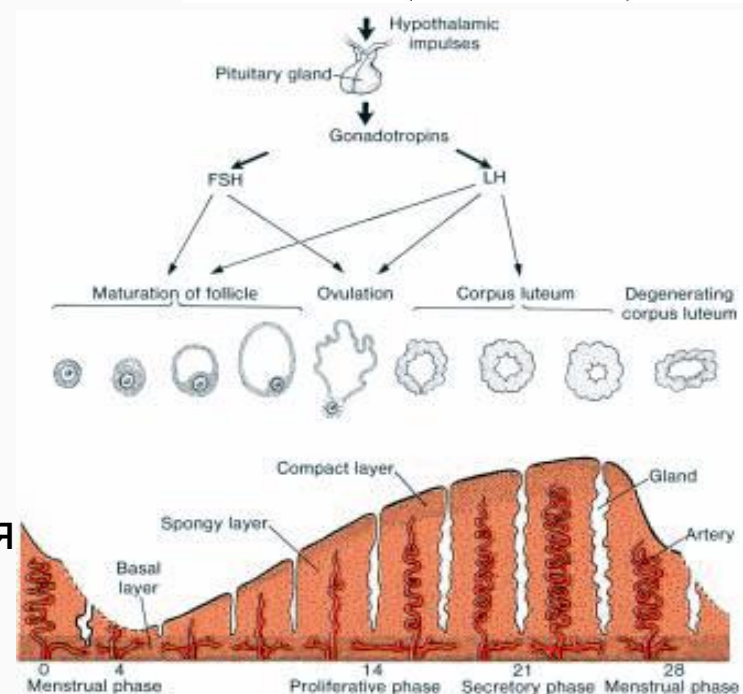
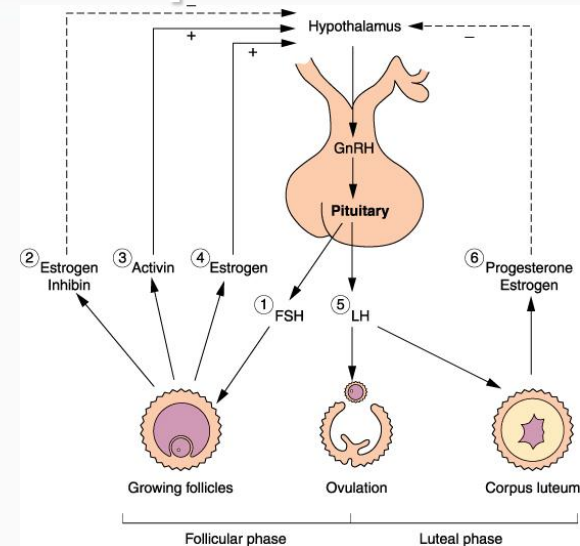
✓ хипоталамус

- гонадотропин-освобождаващ хормон (GnRH)
- портална система

✓ аденохипофиза

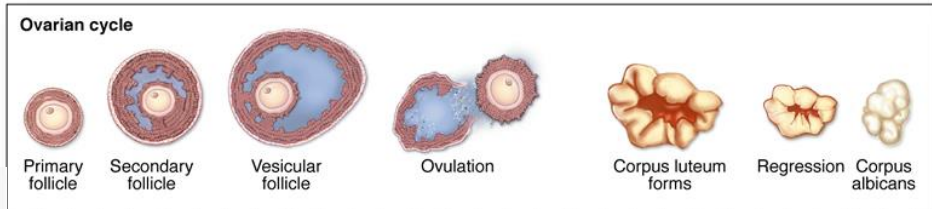
– гонадотропни хормони:

- фоликулостимулиращ хормон (FSH) – фоликулогенеза ⇒ естрогени
- лутеинизиращ хормон (LH) – овулация и развитие на жълто тяло ⇒ гестагени

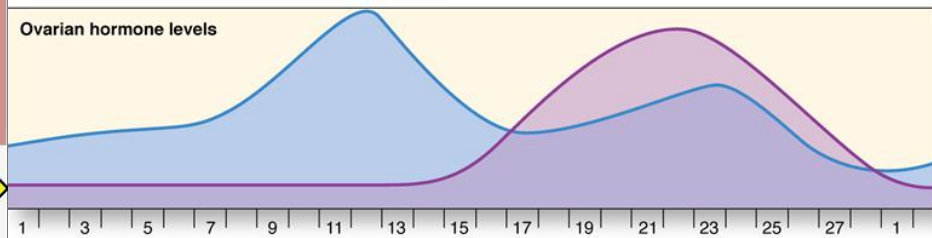
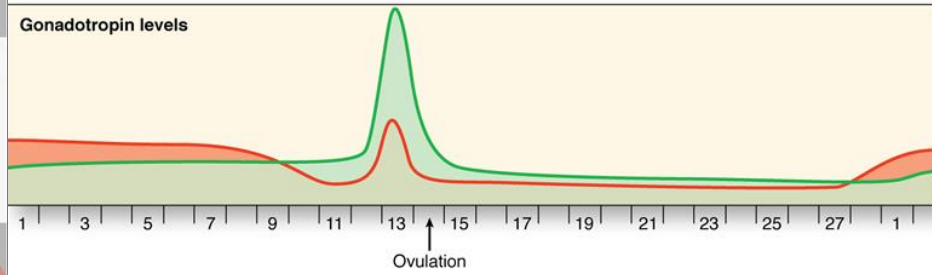
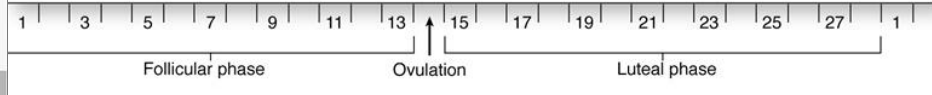
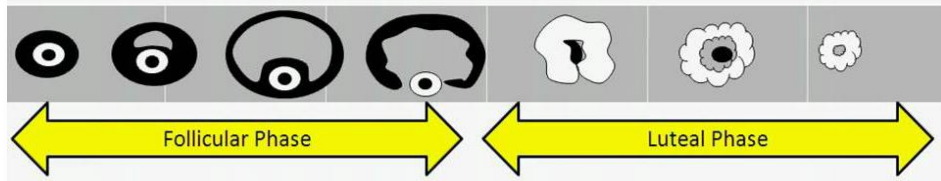

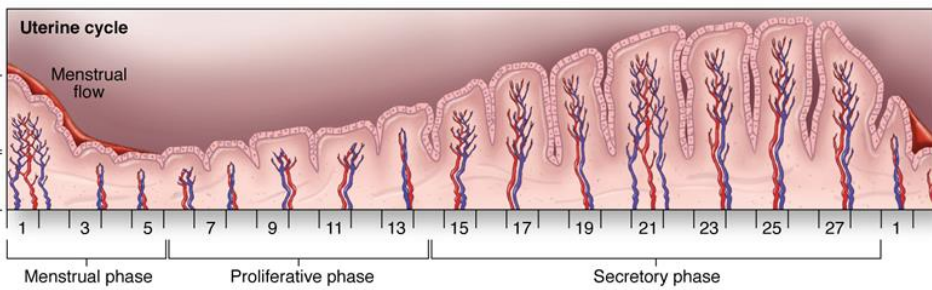
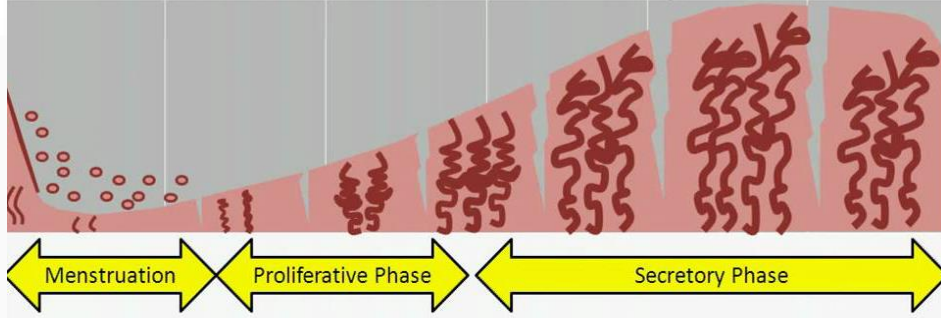
Менструален vs. овариален ЦИКЪЛ

Ovarian Cycle (Follicle Development)

Menstrual Cycle (Uterine Lining Development)

THE MENSTRUAL CYCLE

OVARIAN CYCLE

LOW ESTROGEN AT THE END OF MENSES

FOLLICULAR PHASE

ESTROGEN

OVULATION

PROGESTERONE

CORPUS LUTEUM

CORPUS ALBICANS

MENSES

LUTEAL PHASE

UTERINE CYCLE

PROLIFERATIVE PHASE: INFLUENCED BY ESTROGEN, THE THICKNESS OF THE ENDOMETRIUM RAPIDLY INCREASES

SECRETORY PHASE: INFLUENCED BY PROGESTERONE, THE LINING BECOMES HIGHLY VASCULAR AND EDEMATOUS

Благодаря ...